

Lapset puheeksi -menetelmä naisvankien vanhemmuuden tukena

Eevastiina Suomala & Helmi Suomala

2022 Laurea

Laurea-ammattikorkeakoulu

**Lapset puheeksi -menetelmä naisvankien
vanhemmuuden tukena.**

Eevastiina Suomala

Helmi Suomala

Sosionomi (AMK)

Sosionomi (AMK), rikosseuraamusala

Opinnäytetyö

Toukokuu, 2022

Eevastiina Suomala, Helmi Suomala

Lapset puheeksi -menetelmä naisvankien vanhemmuuden tukena

Vuosi 2022 Sivumäärä 61

Tämän opinnäytetyön tarkoituksena oli tutkia kuinka Lapset puheeksi -menetelmää voisi hyödyntää naisvankien vanhemmuuden taitojen tukemisessa Hämeenlinnan vankilassa. Lapset puheeksi -menetelmä on voimavarakeskeinen työskentelymalli, jonka tavoitteena on rakentaa yhteistä ymmärrystä vanhempien, muiden lapsen elämän tärkeiden aikuisten ja lapsen välille lapsen arjesta. Lapset puheeksi -menetelmän taustalla on mahdollisuus pohtia perheen muutunutta tilannetta ja muutoksen keskellä pärjäämistä. Opinnäytetyön tavoitteena oli saada tietoa naisvankien kokemuksesta vanhemmuuteen liittyen, sekä selvittää menetelmän kehityskohtia vankilaympäristöä vastaavaksi.

Opinnäytetyön tietoperustana ovat Lapset puheeksi -menetelmä, voimavaralähtöisyys sekä nais erityisyys. Opinnäytetyön tarkoituksena oli tarkastella naisvankien kokemuksia vanhemmuudesta ja vankilan perhetyöstä, sekä tutkia Lapset puheeksi -menetelmän hyötyjä osana vankilan perhetyötä. Tutkimuskysymykset olivat: Millaisia ovat naisvankien vanhemmuuteen liittyvät tuen tarpeet ja Miten Lapset puheeksi -menetelmää voidaan hyödyntää naisvankien vanhemmuuden tukemiseksi?

Opinnäytetyö toteutettiin laadullisena tutkimuksena, mutta toteutusmuoto myötäili pitkälti tutkimuksellista kehittämistoimintaa. Opinnäytetyön vankihaastattelut (n=6) toteutettiin laadullisella tutkimusotteella. Vankihaastatteluiden jälkeen toteutimme henkilöstölle (n=4) työpajan tutkimuksellisen kehittämistoiminnan orientaatiolla. Henkilöstölle suunnatussa työpajassa esittelimme vankihaastatteluissa esiin nousseita teemoja ohjelmatyön kehittämiseksi. Aineistosta saadut tulokset osoittivat, että Lapset puheeksi -menetelmästä hyötyvät ne vankeusrangaistusta suorittavat vanhemmat, jotka ovat olleet osallisina lastensa elämässä ennen vankeusrangaistusta. Ne vanhemmat, joilla ei ollut yhteyttä lapsiinsa ennen vankeusrangaistusta hyötyisivät Lapset puheeksi -menetelmän kaltaisesta työorientaatiosta, jonka painopiste on oman vanhemmuuden tarkastelussa.

Asiasanat: Lapset puheeksi menetelmä vanhemmuuden tukena, nais erityisyys ja voimavaralähtöisyys

Eevastiina Suomala, Helmi Suomala

"Let's talk about children" method as part of female prisoners parenting skills

Year

2022

Pages

61

The purpose on this bachelor's thesis was to explore the "Let's talk about children" method as part of family work in Hämeenlinna prison for supporting female prisoners' parenting skills. The "Let's talk about children" method is a resource-oriented method that aims for shared knowledge about children's situations between adults involved in the children's everyday life. The method provides the opportunity to reflect on the changed family situation and survival in the middle of transformation. The aim of this thesis was to gather information about female prisoner's experiences about parenthood and to establish how the "Let's talk about children" method could be used as part of family work.

The theoretical background consists of the "Let's talk about children" method, empowerment, and female specificity. The aim of the theoretical background was to find out female prisoners' experiences about parenting from prison and about the prison's family work as well as how the "Let's talk about children" method could be used as part of Hämeenlinna prison's family work. The research questions were: What kind of support female prisoners need for parenting skills and how the "Let's talk about children" method can be used as part of a prison's family work.

This Bachelor's thesis was executed as qualitative research, but it conformed as research and development. The data was collected by half-structured questionnaires from female prisoners and a workshop for professionals based on the information given in questionnaire. The main purpose of the workshop was to integrate professionals with the development of the method. The findings show that parents involved in their children's lives would benefit from "Let's talk about children" method. Parents who have lost the connection to their children, would benefit from similar method, which is focused on examination of own parenthood.

Keywords: "Let's talk about children" method as a part of family work, female specificity and resource-oriented working model"

1	Johdanto.....	6
2	Hämeenlinnan vankila	7
3	Äitiys ja vankeus.....	7
3.1	Naisvangit	8
3.2	Vanhemmuus ja vankeustuomio.....	9
3.3	Rikosseuraamuslaitoksen lapsi- ja perhetyön linjaukset	12
4	Tietoperusta	13
4.1	Lapset puheeksi -menetelmä.....	13
4.2	Voimavaralähtöisyys	17
4.3	Naiserityisyys	19
5	Opinnäytetyön toteutus	21
5.1	Tutkimustavoitteet ja -kysymykset.....	22
5.2	Tutkimusmenetelmät.....	22
5.3	Teemahaastattelu ja työpaja aineistonkeruumenetelminä	23
5.4	Aineiston analyysi	24
5.5	Eettisyys ja luotettavuus.....	25
6	Tutkimustulokset	26
6.1	Kohderyhmän taustatiedot.....	26
6.2	Naisvankien sanoittamat tuen tarpeet	27
6.3	Ohjelmatyön kehittäminen naisvangin näkökulmasta.....	30
6.4	Naisvankien ajatuksia Lapset puheeksi -menetelmästä	34
6.5	Ohjelmatyön kehittäminen työntekijän näkökulmasta	36
6.6	Työntekijöiden ajatuksia Lapset puheeksi -menetelmästä.....	37
7	Johtopäätökset	38
7.1	Naisvangin suhde omaan vanhemmuuteen	38
7.2	Lapset puheeksi -menetelmä naisvankien vanhemmuuden tukena	40
7.3	Vanhemmuuden taidot osaksi ohjelmatyötä	42
8	Pohdinta	44
8.1	Opinnäytetyöprosessin ja ammatillisen kehittymisen reflektointi	44
8.2	Eettisyyden ja luotettavuuden tarkastelu	46
8.3	Tuloksien hyödyllisyys ja kehittämisehdotukset	47
	Lähteet.....	49
	Kuviot	54
	Liitteet	55

1 Johdanto

Vuonna 2020 Hämeenlinnaan aukesi uusi 100 paikkainen naisvankila. Vankilassa toteutettava ohjelmatyö mukaillee kuntouttavaa toimintaa, jota ohjaa nais erityinen työote. Nais erityisyyden tarve on tunnistettu rikosseuraamuksissa enenevässä määrin ja Hämeenlinnan vankila on Suomen ainoana suljettuna naisvankilana aiheen pioneeri. Vanhemmuus koskettaa valtaosaa vankeustuomiota suorittavista naisista. Äitiys ja äitiyteen liitettävät sosiaaliset merkitykset sekä odotukset asettavat vankilan ohjelmatyölle omat erityispiirteensä. Äitiyttä ja nais erityisyyttä ei voi tarkastella toisistaan irrallisina ilmiöinä. Tässä opinnäytetyössä tutkimme vankeustuomiota suorittavan äidin kokemuksia omasta vankeusaikaisesta tuen tarpeestaan liittyen vanhemmuuteen.

Rikosseuraamuslaitoksen Lapsi- ja perhetyön linjauksissa on esitetty, että Lapset Puheeksi -menetelmää käytetään vankeustuomiota suorittavien vanhempien vanhemmuuden tukemisessa sekä perhetilanteen kartoittamisessa. Selvitämme opinnäytetyössämme, miten Lapset puheeksi -menetelmän kaltainen työskentely vastaa naisvankien vanhemmuuteen liittyviin tuen tarpeisiin.

Lapset Puheeksi -menetelmä ei toistaiseksi ole vakiintunut osaksi Hämeenlinnan vankilassa tehtävää ohjelmatyötä. Opinnäytetyön tilaajana Hämeenlinnan vankila esitti toiveen Lapset Puheeksi -menetelmän tarkastelusta osana naisvankien kanssa tehtävää ohjelmatyötä. Hämeenlinnan vankilalla oli toiveena kehittää ohjelmatyötään naisvankien tarpeita vastaavaksi, joten opinnäytetyömme myötäilee tutkimuksellista kehittämistoimintaa, vaikka se muutoin tunnustetaan laadulliseksi tutkimukseksi. Opinnäytetyö prosessiin on sisällynyt vangeille suoritettavien teemahaastatteluiden lisäksi, vankilan työntekijöille toteutettu työpaja. Työpajan tavoitteena oli tuottaa ideoita toiminnan kehittämiseksi naisvankien sanoittamia tarpeita vastaavaksi.

Opinnäytetyössämme kuullaan vankien sanoittamia tuen tarpeita sekä heidän kokemuksiaan vankilassa tarjottavan ohjelmatyön toimivuudesta osana vanhemmuuden tukemista. Lisäksi kuulemme työntekijöiden näkemyksiä vankilassa toteutettavasta perhetyöstä. Opinnäytetyömme tuo yhteen vankien omaa elämää koskettavan asiantuntijuuden sekä alalla työskentelevien ammattilaisten näkemykset. Näiden näkökulmien myötä syntyi käsitys Lapset Puheeksi -menetelmän toimivuudesta naisvankien vanhemmuuden tukena.

2 Hämeenlinnan vankila

Hämeenlinnan vankila toimii Rikosseuraamuslaitoksen alaisuudessa. Rikosseuraamuslaitos on Oikeusministeriön alaisuudessa toimiva organisaatio. Rikosseuraamuslaitos vastaa vankeusrangaistusten sekä yhdyskuntaseuraamusten täytäntöönpanosta. Rikosseuraamuslaitoksen alaisuuteen kuuluu Keskushallintoyksikön ja kolmen rikosseuraamusalueen Aluekeskusten, Arviointikeskusten ja Täytäntöönpanoyksiköiden lisäksi vankilat, sekä yhdyskuntaseuraamustoimistot. Rikosseuraamuslaitoksen tehtävä on rikosoikeudellisten seuraamusten täytäntöönpanon lisäksi ehkäistä uusintarikollisuutta ja luoda turvallisempaa yhteiskuntaa (Rikosseuraamuslaitos 2020).

Opinnäytetyön tilaajana toimii Hämeenlinnan vankila, jossa työskentelee 95 työntekijää. Hämeenlinnan vankila on 100 paikkainen Rikosseuraamuslaitoksen suljettu yksikkö naisille. Hämeenlinnan vankilaa kutsutaan älyvankilaksi, jonka työskentely on vahvasti digitalisoitunutta. Vankien selleissä on niin sanotut sellipäätteet, joiden avulla vangit hoitavat asioitaan sähköisesti. Digitalisaation lisäksi Hämeenlinnan vankilassa tehtävää työtä ohjaa nais erityisyys (Rikosseuraamuslaitos 2021.)

Nais erityisyydellä tarkoitetaan työskentelytapaa, joka huomioi naistapaisten toimijuuden. Nais erityisyydessä sukupuolen merkitys ymmärretään kulttuuristen suhteiden ylläpitämänä ja tuottamana toimintana. (Salovaara 2019a, 24.) Nais erityisyyden lähtökohtana on nähdä ja ymmärtää naisten toiminnan ja tarpeiden erilaisuus suhteessa miestapaiseen toimintaan (Salovaara 2019a, 24). Vankipopulaatiota värittää vahva miesnormi, joten nais erityinen työote turvaa naisten tuen saannin vankilan ohjelmatyössä. Tämän kaltainen ajattelu ohjaa Hämeenlinnan vankilan ohjaus- ja ohjelmatyötä. Vankilassa toteutettava ohjelmatyöllä tarkoitetaan menetelmiä, joiden tavoitteena on tukea vankia rikollisesta elämästä irrottautumisessa. Ohjelmatyö sisältää rakenteellisesti jäseneltyjä työmuotoja, joiden tarkoitus on pureutua uusintarikollisuuteen vaikuttaviin tekijöihin vangin elämässä. (Rikosseuraamuslaitos 2020.) Rikosseuraamuslaitoksella on erilaisia ohjelmamalleja, joista sopivinta sovelletaan kunkin vangin ohjelmatyössä. Lisäksi vankilassa toteutetaan sosiaalista kuntoutusta, jonka tarkoituksena on vahvistaa vangin sosiaalisia suhteita ja valmiuksia suoriutua vankeusrangaistuksen jälkeisestä elämästä. (Rikosseuraamuslaitos 2020.)

3 Äitiys ja vankeus

Yhteiskunnan tarjoamiin palveluihin ja auttamisjärjestelmiin voi olla rakentunut hyvin vakiintuneita toimintatapoja ja ammattilaisten kesken jaettua tietopohjaa (Valokivi 2004, 121). Työntekijöiden koulutus, työkokemus sekä vahva ammatillisuus ovat sinällään tärkeitä teemoja ja itsessään edellytys toimivalle palvelujärjestelmälle. Tällaisissa rakenteissa on kuitenkin

olemassa vaara, että asiakkaat asetetaan ”toisiksi”, suhteessa ammattilaisiin, jolloin heidän kokemuksensa sekä asiantuntijuutensa ohitetaan. (Valokivi 2004, 121.)

Vankeustuomiota suorittava henkilö kuuluu marginaaliin, eli hän on sivussa suhteessa yleisesti katsottuun normiin (Jokinen, Huttunen & Kulmala 2004, 12). Marginaalisuutta, huono-osaisuutta ja syrjäytymistä voidaan määrittää suhteuttamalla yksilöt, perheet tai ryhmät tavalliseen normatiiviseen keskimääräisyyteen (Mäkelä 2014, 17). Auttamisjärjestelmien tavoitteena on tavoitella kaikkien yhteiskunnan jäsenten yhdenvertaista kohtelua, myös marginaaliin kuuluvien. Kuntouttavan työn vaikuttavuuden kannalta on välttämätöntä saada marginaaliin kuuluvien henkilöiden ääni kuuluviin. (Valokivi 2004, 115-116.) Auttamistyön tavoitteena tulisi olla voimaantuminen ja osallisuuden lisääminen, näihin tavoitteisiin päästään kuulemalla marginaalin kokemuksia ja ääntä (Valokivi 2004, 116). Rikosseuraamuslaitoksen tehtävä on ehkäistä rikollisuuden uusiutumista tarjoamalla vaikuttavaa kuntoutustyötä rikostuomiota suorittaville.

Vanhemmuus koskettaa yli puolta vankipopulaatiosta (Lindeborg & Kivivuori 2009, 34). Vankien perhetilanteet ovat moninaisia ja perheiden historiaa tarkasteltaessa ylisukupolvinen haasteiden kasaantuminen on nähtävissä. Päihdeongelmat, taloudelliset haasteet, lähisuhdeväkivalta sekä turvattomuus ovat osa vankien perheiden tarinaa (Sassi & Huhtimo 2006, 33). Lisäksi vankien vanhemmuudessa esiintyy haasteita erityisesti kasvatukseen sekä vanhemmuuteen liittyvään vastuunottoon liittyen. Sassin ja Huhtimon mukaan kykenemättömyys suoriutua vanhemmuuteen liittyvistä asioista, voi johtua myös konkreettisten vanhemmuuden taitojen puutteesta (2006, 33).

Vanhemmuuden haasteet ja vanhemmuuden taitojen puutteellisuus näyttäytyvät osana vankien tuen tarpeita, mutta yhteiskunnallisessa keskustelussa syntynyttä kuvaa mahdollisesti huonosta tai jopa hylkäävästä vanhemmasta on toisinaan syytä kyseenalaistaa (Mäkelä 2014, 18-20). Lapsiin kohdistuva huoli, ikävä sekä vankeusrangaistuksen aiheuttama kärsimys läheisille, nousevat esiin vankeustuomiota suorittavaa äitiä kuunneltaessa. Vanhemmuuden toteuttaminen yleisen normin mukaan on suljetusta vankilasta käsin mahdotonta. On ensiarvoisen tärkeää kuulla näitä äitejä, joita vankeus koskettaa ja tehdä näkyväksi heidän osoittamansa tuen tarve sekä tuoda se osaksi vankilassa toteutettavaa ohjelmatyötä.

3.1 Naisvangit

Rikosseuraamuslaitoksen tilastollisessa vuosikirjassa todettiin vuonna 2019 naisvankeja olleen keskimäärin noin 230, eli arviolta kahdeksan prosenttia kaikista vangeista. Naisvankien keski-ikä oli 37-vuotta ja heistä lähes 45 prosenttia oli tuomittu väkivaltarikoksista. (Rikosseuraamuslaitoksen tilastollinen vuosikirja 2019, 16.) Naisvangit ovat tilastollisesti hankalammassa lähtötilanteessa suhteessa miesvankeihin (Tammi-Moilanen 2020, 7). Naisten vähäinen määrä rikosseuraamuksissa luo haasteita nais erityisyyden huomioimiselle. Vankilaan saapuvan naisen

fyysinen kunto on usein huono, lisäksi vahingolliset lähisuhteet sekä traumaattiset kokemukset ovat värittäneet naisen tietä kohti vankeustuomiota (Salovaara 2019a, 25).

Kriminologista tutkimusta tekemällä on havaittu, että naiset tekevät rikoksia merkittävästi vähemmän kuin miehet (Kivivuori, Aaltonen, Näsi, Suonpää & Danielsson 2018, 116). Vuosina 2011-2015 poliisin tietoon tulleesta rikollisuudesta 18 prosentissa tapauksista rikosepäilyinä oli nainen. Naisten osuus rikoksesta epäillyissä vaihtelee merkittävästi rikoslajin mukaan. Naisten osuus epäillyistä on suuri omaisuusrikoksissa - 23 prosenttia ja vastaavasti vähiten naisia oli epäiltyä seksuaalirikoksista - kaksi prosenttia. Naisten osuus rikoksesta epäillyistä nousee 40 prosenttiin, kun kyseessä on perättömät lausumat, virkarikokset ja kavallukset. (Kivivuori ym. 2018, 116.)

Naisvangeista merkittävä osa on kokenut pari- ja lähisuhdeväkivaltaa. Kivivuoren ym. (2018, 389) mukaan parisuhdeväkivallalla on selvä yhteys sosiaaliseen huono-osaisuuteen. Naisvankien kohdalla pari- ja lähisuhdeväkivallan kokemukset eivät ole satunnainen ilmiö. Naisvangeista 70 prosenttia on tullut kumppaninsa fyysisesti pahoinpitelemäksi ja 65 prosenttia psyykkisesti pahoinpitelemäksi. Lisäksi 25 prosenttia naisvangeista on kokenut fyysistä väkivaltaa lapsuudessaan. Naisvangeista 16 prosenttia on kokenut seksuaalista väkivaltaa lähisukulaisen toimesta, 19 prosenttia on kokenut seksuaalista väkivaltaa kumppaninsa toimesta ja 31 prosenttia on tullut seksuaalisesti kaltoinkohdeksi jonkun muun henkilön toimesta. (Joukamaa ym. 2010, 27.) Vaikka parisuhdeväkivaltaa esiintyy kaikissa yhteiskuntaluokissa, riski sen kokemiselle on suurempi heikkoon sosiaaliryhmään kuuluvalla naisella. Vankilatuomiota suorittava nainen on sosiaalisesti haavoittuvassa asemassa ja on ollut tätä jo ennen vankilaan päätymistä (Kivivuori ym. 2018, 391).

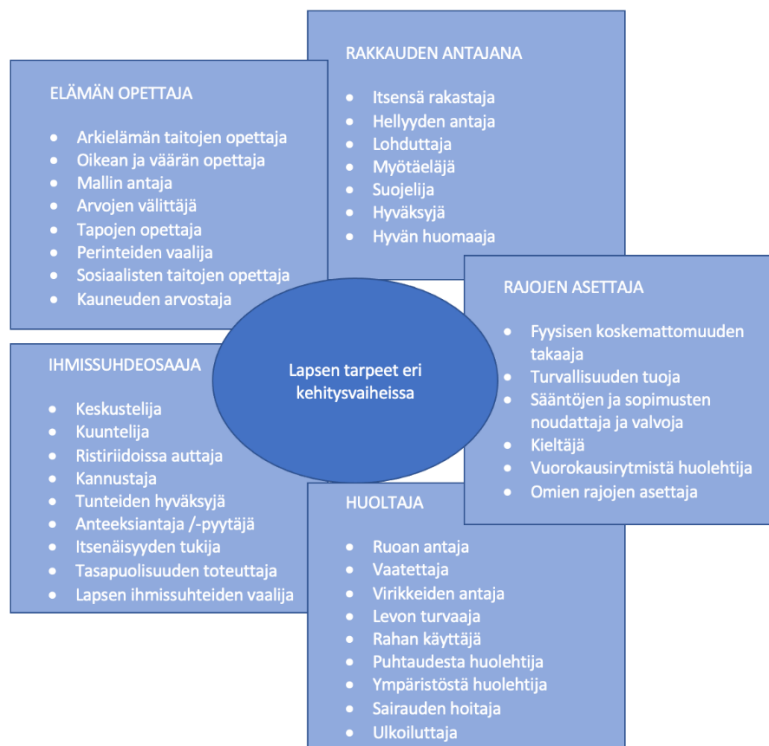
Naisvankiselvityksen mukaan naisvankien traumatausta alkaa muodostua jo varhain lapsuudessa. Usein naisten lapsuuteen sisältyy väkivaltakokemuksia, joissa tekijänä on lähipiiriin kuuluva henkilö. Vastaavanlaiset väkivaltakokemukset voivat jatkua aikuisiällä myös muihin ihmissuhteisiin. On selvitetty, että 18 prosentilla naisvangeista on diagnosoitu traumaperäinen stressihäiriö jossain elämänsä vaiheessa. Miesvankien kohdalla vastaava diagnoosi traumaperäisestä stressihäiriöstä on todettu kolmella prosentilla. (Tammi-Moilanen 2020, 9-10.) Eläminen päihde- ja rikollismaailmassa lisää riskiä kokea traumaattisia tapahtumia, kuten väkivaltaa tai kuolemaa. Tällaiset toistuvat traumakokemukset voivat kehittyä traumaperäiseksi stressihäiriöksi. Lisäksi trauma voi altistaa mielenterveyshäiriöille, kuten persoonallisuushäiriöille (Kriminaalihuollon tukisäätiö 2020, 12).

3.2 Vanhemmuus ja vankeustuomio

Terveysten- ja hyvinvoinninlaitoksen mukaan Suomessa ei ole riittävästi tutkimustietoa siitä, kuinka monella vangilla on yksi tai useampi lapsi. Aiheesta on tehty selvityksiä, joiden tulokset ovat pääosin linjassa keskenään. Kriminaalihuollon tukisäätiön Lähelle-selvityksessä vankien

lapsien lukumäärän arvioitiin olevan noin 8000 lasta vuodessa. (Ryynänen & Suomela 2011, 35-36). Lähelle-selvityksen arvio lasten määrästä vastaa aikaisempia ja myöhempiä selvityksiä aiheen tiimoilta. Kivivuori ja Linderborg (2009, 34) ovat tutkimuksessaan selvittäneet, että noin 60 prosentilla vangeista on lapsia ja keskimäärin lapsiluku on kaksi. Haastatteluumme osallistuneista kuudesta naisvangista yhdellä oli yksi lapsi ja viidellä heistä oli kolme lasta.

Yhteiskunnassa on tapana määritellä yksilöitä erilaisiin ryhmiin tiettyjen ominaisuuksien perusteella peilaten kulttuurisiin tietovarantoihimme sekä odotettuihin käyttäytymismalleihin (Mäkelä 2014, 16). Tällainen kategorisointi, antaa ohjeen siitä, miten tiettyyn henkilöön tulisi suhtautua tai mitä hänestä tulisi ajatella (Juhila 2006, 205). Vanki ja vanhempi ovat kategorioina melko etäällä toisistaan, jos odotuksia ja oletuksia tarkastellaan kulttuurisen luokittelun näkökulmasta. Kulttuuri määrittää vahvasti vallitsevaa käsitystä vanhemmuudesta, perheestä ja kasvatuksesta. Suomalaisessa yhteiskunnassa vanhemmuuskäsityksen voi nähdä juurtuneen erityisesti kotiin ja perheeseen (Mäkelä 2014, 14). Varsinais-Suomen lastensuojelukuntayhtymä on kehittänyt visuaalisen työvälineen, Vanhemmuuden roolikartan, joka auttaa jäsentämään vanhemmuuteen liittyviä teemoja (Varsinais-Suomen lastensuojelukuntayhtymä 2013). Opinnäytetyössämme peilaamme vanhemmuutta ja siihen liittyviä taitoja tämän visuaalisen roolikartan valossa (kts. kuvio 1).

Kuvio 1 Vanhemmuuden roolikartta (Varsinais-Suomen Lastensuojelukuntayhtymä 2013)

Yleisesti riittävän hyvään vanhemmuuteen liitetyt kotiin ja perheeseen kytketyt teemat eivät sellaisenaan ole sovittavissa vankilasta käsin suoritettavaan vanhemmuuteen (Mäkelä 2014, 16). Vankeustuomion myötä tullut vapauden rajoittaminen ja vankilan asettamat yhteydenpitöraamit tekevät yleisen normin mukaisen vanhemmuuden suorittamisesta mahdotonta. Kansainväliset sopimukset ja lainsäädäntö velvoittavat Rikosseuraamuslaitoksen tukemaan vankien vanhemmuutta ja mahdollistamaan yhteydenpidon lapsiin, ellei lapsen etu muuta vaadi. Vankilan perhetyön ensisijainen tehtävä on vähentää rikosoikeudellisesta seuraamuksesta aiheutuvia haittoja ja edistää tuomitun sijoittumista takaisin yhteiskuntaan, sekä mahdollisesti osaksi lastensa arkea. Lapsi- ja perhetyö koostuu erilaisista työmenetelmistä, aina yksilötyöstä perheleireihin. Perhetyö tukee vankien perheen psyykkistä, sosiaalista ja taloudellista hyvinvointia. Vaikka Rikosseuraamuslaitoksessa tehtävä perhetyö pyritään toteuttamaan tiiviissä yhteistyössä tuomitun perheen kanssa, on työskentelyn pääpaino kuitenkin rikoksesta tuomitun kanssa tehtävässä työskentelyssä. Kaikki työ tehdään lapsen edun näkökulmasta. (Lapsi- ja perhetyön linjaukset 2019, 7-14.)

Enroosin tutkimuksessa (2008, 36-39) lapsista, joiden elämään vanhemman vankeus liittyy, todetaan äidin vankeusrangaistuksen vaikuttavan lapsen elämään merkittävämmiin kuin isän. On todennäköisempää, että äiti on lapsen elämässä pääasiallinen hoitaja ja lapsen elämään kohdistuu suuremmalla todennäköisyydellä muutoksia äidin vankeusrangaistuksen myötä. Enroosin tarkastelemisissa aineistoissa kuitenkin todetaan, että merkittävä osa lapsista on asunut kodin ulkopuolella ennen vanhemman vankeusrangaistusta, jolloin vankeuden vaikutuksia lapsen elämään voi olla haastavaa mitata. Rikosseuraamuslaitoksen lapsi- ja perhetyön linjauksissa (2019, 10-11) painotetaan, että vangin vanhemmuutta on tuettava vankeusaikana ja kaikki tukitoimet on tarkasteltava lapsen edun näkökulmasta. Sisällyttämällä vaikuttavia perhetyön menetelmiä rangaistusajan suunnitelmaan, voidaan pyrkiä vaikuttamaan ylisukupolvisen pahoinvointiin, joka pahimmillaan johtaa uusien sukupolvien ajautumista rikollisuuteen.

Ylisukupolvisuudella tarkoitetaan ilmiöiden esiintymistä sukupolvien ketjussa. Ilmiöt voivat olla positiivisia tai negatiivisia. Esimerkkejä ongelmista, jotka voivat siirtyä sukupolvelta toiselle ovat muun muassa rikollisuus ja huono-osaisuus tai lähisuhdeväkivalta. Kriminologiassa on havaittu rikoksien kasaantuvan perheisiin (Kivivuori ym. 2018, 122). Tutkimusten mukaan rikollisuuden kasaantuminen perheisiin johtuu vanhempien puutteellisista kasvatuskäytännöistä (Kivivuori ym. 2018, 123). Edellä mainitusta syystä vankilassa tehtävä perhetyö vanhemmuuden tukemiseksi on ensiarvoisen tärkeää. Kivivuori ja muut korostavatkin, että vanhemmille tarjottava kasvatustuki on avainasemassa ennaltaehkäisevässä rikoksen torjuntatyössä sekä ylisukupolvisen rikollisuuden ehkäisemisessä (2018, 123).

Lapsen kehitysympäristöjen kuten kodin, koulun tai varhaiskasvatuksen sekä harrastustoiminnan yhteistoiminta on merkittävää aina, mutta huono-osaisuuden ehkäisyssä se on välttämätöntä. Vaikka lapsella on niin sanotusti haavoittuvuus geeniperimä, jollaisena ylisukupolvinen

vankilaan johtanut huono-osaisuus voidaan nähdä, suotuisissa elinympäristöissä hän pärjää yhtä hyvin kuin muut. Tästä syystä on tärkeää kehittää työkaluja ja toimintamalleja, jotka tukevat vankilatuomiota suorittavan vanhemman lapsia. Vähintään yhtä tärkeää on kehittää työkaluja vankilatuomiota suorittavien naisten vanhemmuuden taitojen tukemiseksi, näiden taitojen tukeminen on lopulta kaikkein vaikuttavinta ylisukupolvisen kierteen katkaisemisessa.

3.3 Rikosseuraamuslaitoksen lapsi- ja perhetyön linjaukset

Yleisesti lastensuojelulaissa perhetyöllä tarkoitetaan perheen kotona tehtävää perhetyötä, jonka tavoitteena on tukea tai arvioida perheen tilannetta. Perhetyössä yhdistyy käytännön apu sekä psykososiaalinen tukityö (Lapsi- ja perhetyön linjaukset 2019, 13). Opinnäytetyömme tarkoitus on kartoittaa, minkälainen työskentely vangin kanssa tukisi hänen mahdollisuuksiaan suoriutua vanhemmuudesta, eikä tähän opinnäytetyöhön ole sisällytetty lasten ääntä tai kokemusta. Perhetyön linjaukset ohjaavat vahvasti vankien kanssa tehtävää työtä, joten linjauksien hahmottaminen luo ymmärrystä kokonaisuudesta.

Rikosseuraamuslaitoksessa tehtävää perhetyötä on haastava määrittää spesifisti, sillä tavoitteet ja työn järjestäminen vaihtelevat yksiköittäin, mutta myös alueittain (Lapsi- ja perhetyön linjaukset 2019, 13). Vankeusaikana tehtävä perhetyö tavoittelee vankeudesta aiheutuvien haittavaikutuksien vähentämistä lasten arjessa, sekä vangin vapautumisen jälkeisen integroitumisen tukemista (Sassi & Huhtimo 2006, 22). Perhetyö sisältää vangin perheen sosiaalisten, psyykkisten ja taloudellisten asioiden hoitoa. Lisäksi perhetyöhön kuuluu kaikenlainen perhe-suhteiden edistäminen. (Sassi & Huhtimo 2006, 22.) Työtä tehdään moniammatillisena yhteistyönä eri toimijoiden välillä, mutta vankilan perhetyö ei ulotu siviiliin vapautumisen jälkeen (Sassi & Huhtimo 2006, 22). Tiivis yhteistyö palveluverkoston kesken vankeusaikana on tärkeää, jotta vangin vapautuessa hän ei jäisi tyhjän päälle, vaan vastassa olisi palveluista muodostuva tukiverkosto.

Rikosseuraamuslaitoksen perhetyön linjauksia tarkasteltaessa on oleellista ymmärtää, että perhetyön linjaukset on laadittu pohjautuen ennen kaikkea YK:n lapsen oikeuksien yleissopimukseen (Lapsi- ja perhetyön linjaukset 2019, 7-8). YK:n lapsen oikeuksien yleissopimuksen tarkoitus on taata hyvän elämän edellytykset jokaiselle lapselle ”ihonväriin, sukupuoleen, kieleen, uskuntoon, poliittisiin tai muihin mielipiteisiin, kansallisuuteen, etniseen tai sosiaaliseen alkuperään, varallisuuteen, vammaisuuteen, syntyperään tai muuhun seikkaan perustuvaa erotteleluta” katsomatta (YK:n yleissopimus lapsen oikeuksista 2022, 7). Rikosseuraamuslaitoksen perhetyön linjaukset ovat rakennettu palvelemaan lapsen edun toteutumista tilanteessa, jossa vanhemmat tai toinen vanhemmista suorittaa vankeustuomiota.

Rikosseuraamuslaitoksen lapsi- ja perhetyön linjauksissa yhdeksi keskeisimmäksi menetelmäksi on nimetty Lapset Puheeksi -menetelmä (2019, 27). Menetelmään liittyvät käsikirjat ovat laajalti käytössä erilaisissa palveluissa ja yksiköissä. Käsikirjat ovat pääasiassa suunnattu lastensa

kanssa eläville vanhemmille. Rikosseuraamuslaitoksen lapsi- ja perhetyön linjauksissa menetelmää on kerrottu hyödynnettävän lapsen hoidon ja tuen tarpeen selvittämisessä, vanhemmuuden taitojen tukemisessa sekä verkostoyhteistyön aloittamisessa (2019, 27). Toiminnan vakiintuminen osaksi rikosseuraamuslaitoksissa tehtävää perhetyötä on vielä vaiheessa ja menetelmän vaikutuksista vanhemmuuteen sekä uusintarikollisuuteen tulisi tehdä syvempää tutkimusta (Lapsi- ja perhetyön linjaukset 2019, 27).

Rikosseuraamuslaitoksen lapsi- ja perhetyön linjauksia ohjaa lapsen edun toteutuminen, joka tarkoittaa sitä, että perheen kanssa työskentelevän ammattilaisen vastuulla on huolehtia lapsen oikeuksien toteutumisesta. Lapsen etu on käsitteenä vaikea ja se voidaan eri tilanteissa tulkita eri tavoin. Rikosseuraamuksissa työskentelevän henkilön on pystyttävä erottamaan lapsen etu vanhemman tarpeesta noudattaen sosiaalihuoltolakia, lastensuojelulakia sekä lapsen oikeuksien sopimusta. (Lapsi- ja perhetyön linjaukset 2019, 10-11.)

4 Tietoperusta

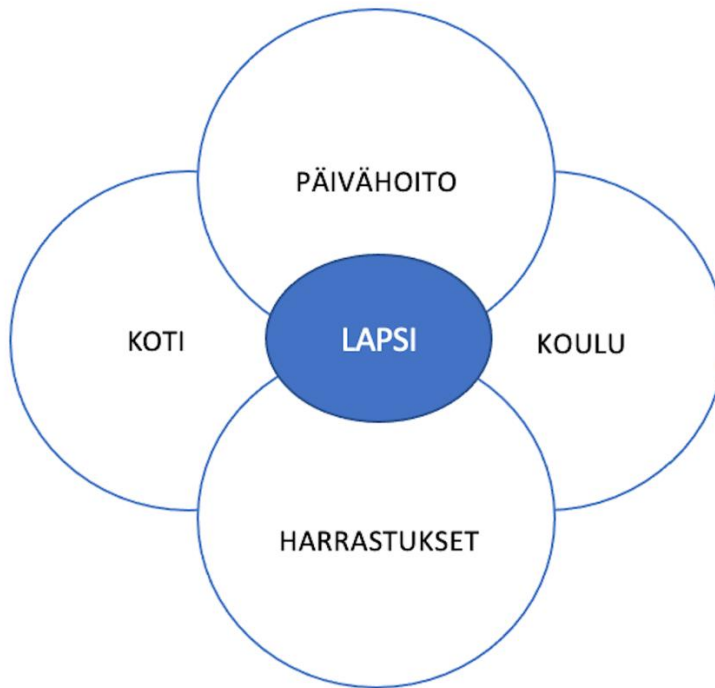
Tässä osiossa esitellään tietoperusta, jonka puitteissa opinnäytetyö on toteutettu. Lapset puheeksi -menetelmä, voimavaralähtöisyys, sekä nais erityisyys ovat tutkimuksemme keskeiset käsitteet ja teoreettinen viitekehys näiden termien taustalla toimii myös opinnäytetyömme tietopohjana.

4.1 Lapset puheeksi -menetelmä

Lapset puheeksi on perheen hyvinvointia tukeva menetelmä, jota käytetään lapsiperheille suunnatuissa palveluissa. Menetelmä on syntynyt osana Toimiva lapsi & perhe -hanketta. Lapset puheeksi -keskustelu ja -neuvonpito ovat ennaltaehkäisevää sekä matalan kynnyksen apua tarjoava menetelmäkokonaisuus. (Solantaus & Niemelä 2016, 22.) Menetelmä pohjautuu professori William Beardsleen kehittämään perheinterventioon sekä alan tutkimukseen (Solantaus 2006, 3).

Lapset puheeksi on lastenpsykiatri, tutkimusprofessori emerita Tytti Solantauksen kehittämä toiminta- ja ajattelumalli, jonka tarkoituksena on tarkastella perheen tilannetta lapsen arjen rakentumisen näkökulmasta (Saukkonen 2021). Menetelmän pyrkimyksenä on tukea lapsen kehitystä ja ehkäistä ongelmia yhteistyössä vanhempien kanssa (Solantaus 2006, 3). Solantaus ja Niemelä korostavat vanhempien asiantuntijuutta suhteessa oman lapsen tilanteeseen. Lapset puheeksi -keskustelut tulee nähdä välineinä, jotka auttavat vanhempia löytämään keinoja lapsen tukemiseen. Keskusteluja ei tule käyttää arviointivälineenä, jonka perusteella työntekijä päättää mitä pitää tehdä. (2016, 23.)

Lapset puheeksi -mallista on kehitetty konkreettinen työkalu, jonka tavoitteena on tukea lapsen hyvinvointia sekä suotuisaa kehitystä. Lapset puheeksi -työskentelyssä on tunnistettu, että haastavat elämän vaiheet ratkaise lapsen kehityksen suuntaa, vaan ratkaisevaa on se, miten ongelmatilanteissa toimitaan (Solantaus & Niemelä 2016, 25). Työskentelyn tarkoitus on avata vanhemmalle lapsen maailmaa sekä vahvistaa vanhemman pystyvyyden kokemuksia omassa roolissaan vanhempana. Lapset Puheeksi-työskentely pohjautuu ymmärrykseen elämäntilanteiden moninaisuudesta ja perheen sisäisen vuorovaikutuksen merkityksestä lapsen kaikissa kehitysympäristöissä, sekä tietouteen positiivisen kehityksen mahdollisuuksista haastavissakin elämän vaiheissa (Solantaus & Niemelä 2016, 27). Lapset puheeksi -työmenetelmää ohjaa näkemys siitä, että lapsi on biopsykososiaalinen kokonaisuus, jonka kehityksessä kaikki vaikuttaa kaikkeen (kts. kuvio 2). Lapsen kehitys tapahtuu aina suhteessa sosiaaliseen kontekstiin, eli vuorovaikutuksessa omaan kehitysympäristöön. (Mäntynen 2020, 21-22.)

Kuvio 2 Kehitysympäristöt (Solantaus 2002)

Edellä kuvatut (kts. kuvio 2) kehitysympäristöt (Solantaus 2002) ja niiden yhteistoiminta tukevat lapsen pärjäämistä. Pärjäävyyttä ei nähdä lapsen ominaisuutena, vaan se syntyy vuorovaikutuksessa ympäristöön (Solantaus & Niemelä 2016, 24). Lapset puheeksi -keskustelu voidaan käydä eri toimintaympäristöissä, jolloin keskustelujen teemat ja sisällöt voivat vaihdella. Keskusteluja yhdistää kuitenkin sama tavoite, eli lisätä keskinäistä ymmärrystä. Kehitysympäristöjen ja perheen keskinäistä ymmärrystä lisäämällä pyritään turvaamaan lapselle mahdollisimman normaali ja toimiva arki, riippumatta haastavasta elämäntilanteesta. Keskeistä on, että yhteinen ymmärrys lisääntyy ilman syyllisyyden ja häpeän kokemuksen lisääntymistä.

(Mäntynen 2020, 22.) Kaakinen, Pietilä ja Solantaus korostavat, että tietous lasta ja vanhemmuutta suojaavista tekijöistä (kts. kuvio 3) sekä näiden tekijöiden vahvistamisen keinoista suojaavat perhettä haastavassa tilanteessa (2009, 122).

LASTA SUOJAAVAT TEKIJÄT:	VANHEMMUUTTA SUOJAAVAT TEKIJÄT:
<ul style="list-style-type: none"> • Toimiva arki • Suhde vanhempiin ja tärkeisiin aikuisiin, sekä sisaruksiin ja ikätovereihin • Mahdollisuus ikätasoiseen toimintaan ja tunne kuulumisesta omaan ryhmään esim. päiväkodissa ja luokassa • Ikään sopiva ymmärrys vanhemman ja perheen arjesta, sekä koulun ja päivähoidon arjesta • Lapsi tietää, että hänelle tärkeät aikuiset pitävät yhtä ja tietävän lapsen arkeen vaikuttavista asioista • Lapsen reaktiotapoja ymmärretään ja pidetään valideina • Ilon ja onnistumisen kokemukset 	<ul style="list-style-type: none"> • Syyllisyyden ja häpeän purkaminen • Vanhemman oman tarinan jäsentäminen: miten ymmärrän elämäntilannettani • Vanhemmuuden ja lasten puheeksi ottaminen • Tieto mahdollisuuksista vahvistaa lasta suojaavia tekijöitä • Ymmärryksen lisääntyminen vanhempien kesken ja jaetun vanhemmuuden vahvistuminen • Mahdollisuudet jakaa omaa kokemustaan itsestä ja näkemystään lapsistaan perheen, verkoston ja vertaisryhmän kanssa • Mahdollisuus saada ymmärrystä ja tukea omalta läheis- ja viranomaisverkostolta • Tulevaisuusnäkökulma: mitä voin tehdä nyt, mihin varautua tulevaisuudessa • Vanhemman ongelmaan kytkeytyvien paineiden lievittäminen

Kuvio 3 Suojaavat tekijät (Kaakinen, Pietilä ja Solantaus 2009, 122)

Lapset puheeksi -toimintamalli sisältää menetelmäperheen, joka jaetaan kahteen portaaseen, Lapset puheeksi -keskusteluun sekä -neuvonpitoon. Keskustelun keskiössä on tunnistaa ja sanoittaa perheen arjessa esiintyvät vahvuudet sekä haavoittuvuudet. (Saukkonen 2021.) Keskustelun tavoitteena on kartoittaa lapsen arkea hänen omissa toimintaympäristöissään kuten koti, varhaiskasvatus, koulu tai vapaa-ajan ympäristöt. Keskustelussa laaditaan toimintasuunnitelma arjen vahvuuksien tukemiseksi ja haavoittuvuuksien ratkaisemiseksi. Keskustelussa vanhempi nähdään oman lapsensa asiantuntijana, joka kertoo, mikä sujuu ja mikä tuottaa haasteita. Vanhemmalla on oikeus päättää mitä asioita keskustelussa otetaan puheeksi. (Saukkonen 2021.)

Käytännössä keskustelu tapahtuu siten, että vanhemmat ja työntekijät käyvät yhdessä läpi lapsen elämän tilannetta. Lapset puheeksi -keskustelu on strukturoitu työmenetelmä, jossa työntekijä käyttää palveluunsa suunnattua lokikirjaa (Mäntynen 2020, 26). Lokikirja antaa

keskustelulle rakenteen ja varmistaa kokonaisuuden kannalta oleellisten asioiden läpikäymisen. Keskustelun myötä esiin nousee lapsen ja perheen arkea värittävät vahvuudet sekä haavoittuvuudet. Vahvuus on asia joka sujuu ja menee tavanomaisesti, vaikka elämässä olisi vaikeuksia. Vahvuus ei ole lapsen ominaisuus, vaan se syntyy yksilön ja ympäristön vuorovaikutuksesta. (Jylhä-Ollila & Seppänen 2021.) Lapset puheeksi -menetelmässä painopiste on lasta arjessa kantavien vahvuuksien vahvistamisessa, ongelmiin puuttumisen sijaan. Positiivinen vahvistaminen lisää pärjäävyyden kokemuksia sekä ohjaa voivavarakeskeiseen kokonaisuuden tarkasteluun (Jylhä-Ollila & Seppänen 2021).

Haavoittuvuuksilla tässä yhteydessä tarkoitetaan olemassa olevia tai alkavia ongelmia, jotka vaativat huomiota. Toisaalta, vaikka ongelmia ei vielä olisikaan, joskus on nähtävissä haavoittuvia yhtälöitä lapsen ja ympäristön välillä. Tämä tarkoittaa tilannetta, joka voi johtaa ongelmiin, mikäli yhtälöä ei huomioida. (Jylhä-Ollila & Seppänen 2021.) Samoin kuin vahvuudet myös haavoittuvuudet tulee nähdä ympäristön ja yksilön välisen vuorovaikutuksen seurauksena. Kyseessä ei ole lapsen, vanhemman tai perheen henkilökohtainen ominaisuus. Lapset puheeksi -keskustelussa esille nousseet asiat kirjataan Lapset Puheeksi -lokikirjaan, joiden pohjalta keskustelut käydään. Tavallisimmin keskusteluja järjestetään yhdestä kolmeen kertaan. (Saukkonen 2021.)

Mikäli keskustelun pohjalta herää huoli perheen tilanteesta, työntekijä voi kutsua koolle Lapset Puheeksi -neuvonpidon. Neuvonpitoa varten valitaan keskustelusta esiin nousseista huolen aiheista käsiteltävät asiat. Vanhempi voi määrittää ketä neuvonpitoon kutsutaan. (Saukkonen 2021.) Neuvonpitoon voi osallistua perheen ja läheisten lisäksi ammattilaisia eri palveluista. Neuvonpidon tavoitteena on kartoittaa palvelupolku lapsen ja perheen arjen tukemiseksi. (Jylhä-Ollila & Seppänen 2021.) Neuvonpidon tarkoituksena on hahmottaa lapsen kokonaistilanne ja miettiä konkreettiset toimet, joihin jokainen neuvonpitoon osallistunut taho on valmis osaltaan sitoutumaan. Tavoitteiden ja vastuiden toteutumista seurataan välineuvonpidoilla. Lapsen syrjäytymisen ehkäisemiseksi on välttämätöntä, että kaikki kehitysympäristöt sitoutuvat yhteistoimintaan (Solantaus & Niemelä 2016, 27-29). Jylhä-Ollila ja Seppänen kiteyttivät Lapset Puheeksi -neuvonpidon seuraavasti ”Mitä lupaat tehdä, että tämä lapsi pärjää ennen seuraavaa tapaamista - teitkö mitä lupasit?” (2021).

Lapset puheeksi-toimintamallin pääasiallinen tehtävä on tukea lapsen toimivaa arkea ja vaikuttaa sitä kuormittaviin tekijöihin tuomalla ne näkyviksi. Lapset puheeksi -menetelmä on yksi Rikosseuraamuslaitoksen lapsi- ja perhetyön menetelmistä (Lapsi- ja perhetyön linjaukset 2019, 27). Rikosseuraamuslaitoksen Lapsi- ja perhetyölinjauksissa Lapset puheeksi -menetelmää on kuvattu työväliseenä, jonka avulla lapsen tuen tarvetta voidaan selvittää (2019, 27). Tämä poikkeaa Solantaus-aiemmasta linjauksesta, jossa Lapset puheeksi -keskusteluja käytetään tilanteen sanoittamiseen eikä niinkään arviointiin.

4.2 Voimavaralähtöisyys

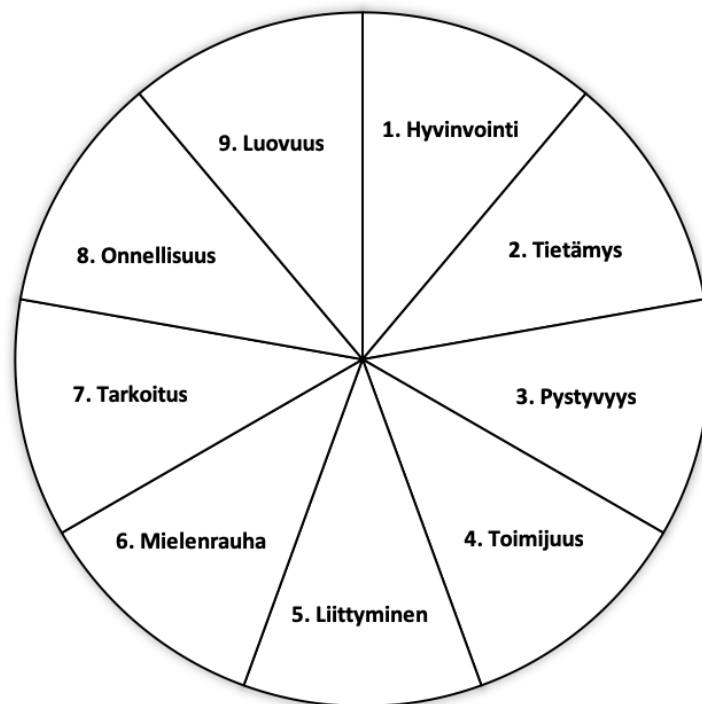
Voimavaralähtöinen työskentely ja voimaantuminen linkittyvät vahvasti toisiinsa. Voimaantuminen voidaan nähdä yhtenä tavoitteena voimavaralähtöiselle työskentelylle. Voimaantuminen on yksilön henkilökohtainen ja sosiaalinen prosessi. Yksilö ei voimaannu ulkoapäin ohjattuna, mutta voimaantumiseen vaikuttaa merkittävästi turvalliseksi koettu ilmapiiri. (Siitonen 1999, 93.) Tästä syystä nostamme esiin voimavaralähtöisen ja hyvään keskittyvän työskentelyotteen merkityksen suhteessa vanhemmuuden tukemiseen vankilatyössä.

Voimaantuminen on käsitteenä haastava ja sitä on eri asiayhteyksissä tulkittu hieman vaihdellen. Opinnäytetyössämme tarkastelemme voimavaralähtöisen työskentelyn päämääränä nähtävää voimaantumista Siitosen näkemyksen mukaan. Voimaantunut ihminen on tietoinen omista voimavaroistaan ja voimaantumisen kokemusta seuraa usein myös hyvinvoinnin kokemus (Siitonen 1999, 189). Siitonen liittää voimaantumisen käsitteen voimavarojen löytymisen lisäksi myös asioiden mahdollistamiseen, elämänhallintaan ja toimintavalmiuksien sekä toimintakykyisyyden saavuttamiseen. (1999, 84-85.) Vangin voimaantumista ei voida siis ulkoapäin tarjota, mutta sitä voidaan tukea voimavaralähtöisen työskentelyn avulla.

Voimavaralähtöisen työskentelyn ytimessä on löytää asiakkaan voimavaroja ja ratkaista ongelmakohdat niitä hyödyntäen. Työskentelyn tavoitteena on korostaa asiakkaan kykyjä, sekä vahvistaa asiakkaan vahvuuksia. Mikäli ongelmien sijaan asiakastyössä keskitytään ratkaisuihin, voidaan työskentely kohdistaa vahvuuksiin ja onnistumisiin. (Hujala, Puonti & Saarnio 2004, 247-248.) Voimavaralähtöisessä työskentelyssä asiakkaan aktiivisen toimijuuden kautta asiakas voi saavuttaa itselleen asettamia päämääriä ja tämän myötä voimaantua. Kun yksilö voimaantuu, hänen käsityksensä minuudesta vahvistuu ja ymmärrys omista kyvyistä vakiintuu. Yksilön rooli voimaantumisen prosessissa on merkittävä, mutta siihen vaikuttavat myös ihmissuhteet, olosuhteet sekä sosiaaliset rakenteet. (Siitonen 1999, 117.)

Positiivisessa kriminologiassa on kehitetty Good lives model (GLM) -ajattelu, jota ohjaa näkemys henkilön omien vahvuuksien ja voimavarojen merkityksestä. GLM-ajattelu myötäilee vahvasti voimavaralähtöistä orientaatiota. GLM-ajatteluun liittyy lähestymistapa, jossa korostuu pyrkimys lisätä yksilön kapasiteettia elää mielekästä ja rikoksetonta elämää. (Lassila 2014, 215.) Ajattelu suuntautuu tulevaisuuteen ja onnistumisen mahdollisuuksiin ongelmakeskeisyyden sijaan. Positiivisuuden ja tulevaisuuteen orientoitumisen katsotaan motivoivan henkilöä työskentelemään itsensä kanssa hyvän elämän saavuttamiseksi (Lassila 2014, 215-216). Hyvä ja mielekäs elämä voidaan jakaa yhdeksään eri osa-alueeseen eli tarpeisiin, joita kaikki ihmiset tavoittelevat, mutta osa-alueille asetetut painoarvot voivat vaihdella (kts. kuvio 4).

HYVÄN ELÄMÄN OSA-ALUEET

Kuvio 4 Hyvän elämän osa-alueet (Purvis, Ward & Willis 2011, 7)

Lapset puheeksi -työskentelyssä vanhemmuutta suojaaviksi tekijöiksi on nimetty muun muassa mahdollisuus saada ymmärrystä ja tukea omalta viranomaisverkostolta, vanhemman ongelmaan (vanhemman rikollinen toiminta) kytkeytyvien paineiden lievittäminen sekä syyllisyyden ja häpeän purkaminen (kts. kuvio 3). Lapset puheeksi -työskentelyn painopiste on hyvän huomaamisessa ja voimavarojen sanoittamisessa. Vankilassa Lapset puheeksi -työskentelyllä voidaan auttaa vanhempaa huomaamaan henkilökohtaiset vaikuttamisen mahdollisuudet, suhteessa omaan vanhemmuuteen, vankeustuomiosta huolimatta. GLM-ajattelussa pyrkimys on löytää keinoja, joiden avulla lisätään yksilön tietämystä, taitoja, vaihtoehtoja sekä resursseja hyvän elämän elämiseen. Hyvään elämään sisältyy oleellisesti yksilölliset kiinnostuksen kohteet sekä arvot. (Lassila 2014, 215.) Tutkimushaastatteluumme osallistuneet äidit osoittivat olevansa kiinnostuneita roolistaan vanhempana, mutta toisaalta eivät osanneet sanoittaa vanhemmuuden taitoihin liittyviä tuen tarpeita. Lassilan mukaan juuri puutteellisten taitojen ja kykyjen vuoksi, ihminen pyrkii henkilökohtaisiin tavoitteisiinsa haitallisoin keinoin (2014, 215).

Voimavaralähtöisen työskentelyn edellytyksenä on riittävän hyvä yhteistyösuhde asiakkaan ja ammattilaisen välillä. Hyvän huomaava työskentelyote vahvistaa asiakkaan luottamussuhteen kehittymistä ammattilaiseen ja lisää turvallisuuden tunnetta. Turvallinen ja kannustava ympäristö ovat edellytys voimaantumiseen tähtäävän työn tarkoituksenmukaiselle

toteutumiselle. Ammatilaisen vastaavasti tulee tuntee asiakkaansa riittävän hyvin voidakseen osoittaa tämän voimavaroja ja vahvistaa niitä. (Lassila 214, 215-220.)

4.3 Nais erityisyys

Nais erityisyydellä tarkoitetaan työskentelytapaa, joka huomioi naistapaisten toimijuuden. Nais erityisyydessä sukupuolen merkitys ymmärretään kulttuuristen suhteiden tuottamana ja ylläpitämänä. (Salovaara 2019a, 24.) Valtaosa rikosseuraamuksia suorittavista vangeista on miehiä ja järjestelmä on rakennettu vastaamaan miesten tarpeita. Suomi on sitoutunut noudattamana kansainvälisiä sopimuksia koskien naisvankien kohtelua. Näiden sopimusten tavoitteena on taata naisille turvallinen ja tasa-arvoinen ympäristö rikosseuraamuksen suorittamiseksi. (Salovaara 2019a, 24-25.)

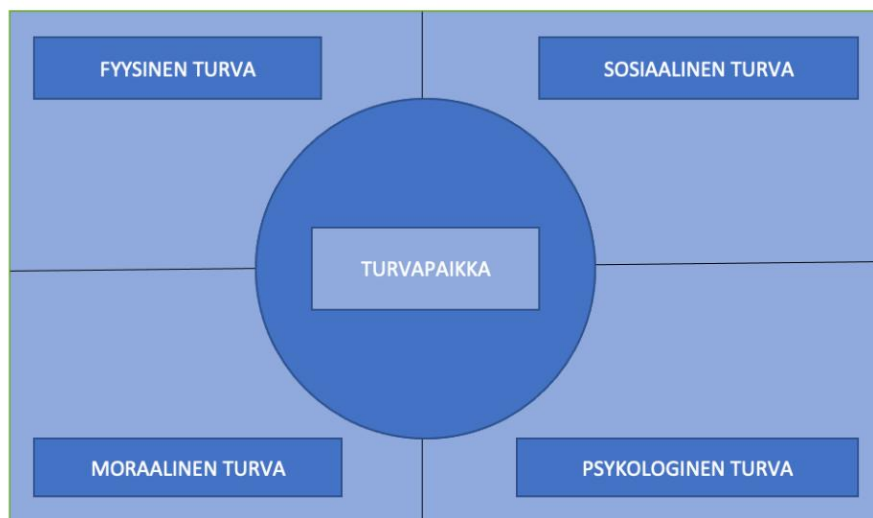
Nais erityisyyden lähtökohtana on nähdä ja ymmärtää naisten toiminnan ja tarpeiden erilaisuus suhteessa miestapaiseen toimintaan (Salovaara 2019a, 24). Sukupuolten erilaisuus haasteiden ja tarpeiden välillä on tosiasia, joten sukupuolittuneet tarpeet on huomioitava tasavertaisina. Nais erityisyys kumpuaa nimenomaan siitä tarpeesta, että miestapaishelle toiminnalle rakennettu palvelujärjestelmä kykenisi huomioimaan ja tukemaan myös naistapaista toimijuutta. Rikosseuraamuksissa nais erityisyyden huomioiminen tarkoittaa työskentelyn rakentamista kolmen keskeisen toiminnan varaan - ymmärryksen, kunnioituksen ja turvallisuuden. (Salovaara 2019a, 25.)

Opinnäytetyössämme tarkastelemme myös vankeustuomiota suorittavan äidin kokemusta vanhemmuudestaan ja äitiydestään nais erityisyyden näkökulmasta. Vankilatuomiota suorittava äiti poikkeaa tarpeineen ja kokemuksineen merkittävästi vankeustuomiota suorittavasta isästä. Jo yhteiskunnallisessa keskustelussa termeihin äitiys ja isyys liitetään toisistaan poikkeavia odotuksia. Naisvangeista 70 prosentilla voidaan todeta jokin persoonallisuushäiriöstä, yleisimmin epäsosiaalinen persoonallisuushäiriö tai tunne-elämältään epävakaata persoonallisuushäiriö. Epäsosiaaliselle persoonallisuushäiriölle tyypillistä on impulsiivinen ja välinpitämätön toimintatapa, kun taas epävakaalle persoonallisuushäiriölle tyypillistä on tunne-elämän epävakaata, joka heijastuu minäkuvaan ja ihmissuhteisiin (Kriminaalihuollon tukisäätiö 2020, 9-10). Traumatausta ja puutteelliset tunnetaidot heijastuvat myös vanhemmuuteen. Vaikka naisvangit koostavat hyvin monimuotoisen ryhmän yksilöitä, heitä yhdistää taustalta löytyvät traumakokemukset (Laakkonen & Raitio 2021). Naisilla on usein taustallaan väkivaltaisia sekä traumaattisia kokemuksia lähisuhteissaan. Naisten kohtaama väkivalta on laaja-alaista jo lapsuudessa koettua kaltoinkohtelua, parisuhdeväkivaltaa, taloudellista- sekä seksuaalista väkivaltaa. (Salovaara 2019a, 24.)

Rikosseuraamuksissa nais erityinen työskentely tarkoittaa naisen traumataustan ja sen vaikutuksen ymmärtämistä (Salovaara 2019a, 25). Naisvankien kanssa työskennellessä tärkeä tavoite on turvallisuudentunteen rakentuminen (Laakkonen & Raitio 2021). Nais erityisyys on huomioitu

myös vankilan arjessa, kuten terveydenhuolto- ja päihdepalveluissa. Vankilarutiineihin liittyy kehoon ja henkilökohtaiseen tilaan kohdistuvia tarkastuksia, joissa työntekijöiden on osoitettava hienotunteisuutta ja ymmärrystä liittyen vankien aiempiin väkivaltakokemuksiin. (Laakkonen & Raitio 2021.) Sukupuolisensitiivinen työskentely ja nais erityisyyden huomioiminen ovat vankiloissa sekä rikosseuraamusalalla pitkäaikainen kehitystyö (Laakkonen & Raitio 2021).

Vaikuttava traumatyöskentely koostuu naisystävällisestä ympäristöstä, kannustavasta, itsekunnoniitusta lisäävästä kohtelusta ja vangin mahdollisuudesta harjoitella tunne-elämän taitoja. Henkilökunnalla tulee olla riittävä ymmärrys mielenterveys- ja päihdeongelmista, sekä ammatillinen, ystävällinen ja sensitiivinen työote. Varsinainen traumatyöskentely voidaan aloittaa vasta kun naisvanki kokee olevansa turvassa. Naisvankien toimijuutta tulee lisätä vaikuttavan kuntoutustyön ohella, heidän terveitä ihmissuhteitaan ja itsenäisyyttään tulee tukea, sekä kuntoutuksen tulee koostua mielekkästä ja luovasta toiminnasta. Moniammatillinen yhteistyö naistyötä tekevien kumppaneiden kanssa ja terveydenhuollon erityiskysymysten tiedostaminen tukevat naisvankien kuntoutusta. (Bloom 2013, 154-155.) Sandra Bloomin (2013, 132-136) SELF-malli koostuu sanoista safety, emotion management, loss ja future. Bloomin mukaan naisvankien kuntouttamisessa olennaista on käsitellä turvallisuuden tunnetta, tunnesäätelyä ylipäättään, menetystä ja tulevaisuutta, jotta kuntoutus on vaikuttavaa. (kts. kuvio 5.)

Kuvio 5 SELF-malli (Bloom 2013, 154-155)

SELF-mallissa turvapaikka koostuu neljästä turvallisuuden osa-alueesta, sosiaalisesta turvasta, fyysisestä turvasta, moraalista turvasta ja psykologisesta turvasta. Sosiaalisella turvalla tarkoitetaan turvallisuuden tunnetta sosiaalisessa ympäristössä, esimerkiksi vankilassa omalla asuinosa-alueella. Sosiaalisen turvan tuntemukseen vaikuttavat mm. kiintymyssuhdevauriot, jotka vaikeuttavat yksilön kykyä kiinnittyä toiseen ihmiseen terveellä tavalla. Sosiaalisesti turvallisessa ympäristössä tuetaan terveitä valtasuhteita, eikä toisen ihmisen psykologisia rajoja rikota esimerkiksi alistavan puheen tavoin. Fyysinen turva taas käsittää ihmisen oikeuden omaan

koskemattomuuteen. Bloom korostaa, että vaikka fyysinen turva voi olla helppoiten ymmärrettävissä, se ei yksinään ole riittävä kokonaisvaltaisen turvallisuuden tunteen takaamiseksi. Fyysinen turva ei myöskään toteudu yksinään, ilman sosiaalista, moraalista ja psykologista turvaa. Moraalisella turvalla tarkoitetaan tilannetta, jossa yksilö kokee tekevänsä moraalisesti oikeita valintoja, eikä niihin vaikuteta kielteisesti ulkopuolelta. Naisvanki on saattanut elämässään joutua tekemään rikoksia jonkun muun painostuksesta ja tällaisessa tilanteessa moraalisen turvan tunne järkkyy. Psykologinen turva toteutuu, mikäli ihminen kykenee suojaamaan itseään haitallisilta käyttäytymismalleilta, hänellä on riittävä itsekunnioitus ja hän on voimaantunut. (Bloom 2013, 132-136.)

Vankilaympäristön tarkoitus on turvata nämä kaikki turvallisuuden osa-alueet, mutta osaltaan se myös ravistelee niitä. Esimerkiksi oikeus koskemattomuuteen on haastava käsite, sillä vankilaympäristössä yksilön itsemääräämisoikeutta rajoitetaan erilaisin rajoitustoimenpitein. Koska naisvangeilla on taustallaan usein fyysisen turvattomuuden kokemuksia, on rajoitustoimenpiteitä tekevät työntekijän tärkeää tehdä työtä nais erityisyyden näkökulmasta, traumainformoidulla työotteella (Kriminaalihuollon tukisäätiö 2020, 12).

5 Opinnäytetyön toteutus

Tässä osiossa käymme läpi opinnäytetyön vaiheet. Vaiheiden kuvaaminen on tärkeää, jotta prosessia ja tutkimustuloksia voidaan ymmärtää kokonaisvaltaisesti. Esittelemme opinnäytetyön tarkoituksen, tavoitteet ja tutkimuskysymykset. Avaamme tutkimusmenetelmät, aineiston keruun sekä tutkimuksen eettisyyttä ja luotettavuutta.

Olimme kiinnostuneita toteuttamaan opinnäytetyön liittyen naisiin, vankeuteen ja vanhemmuuteen. Aloitimme opinnäytetyön suunnitteluprosessin tapaamalla Hämeenlinnan vankilan erityisohjaajan sekä rikosseuraamusesihenkilön. Tapaamisessa he kuvasivat vankilan toimintaa sekä tutkimustarpeita liittyen Hämeenlinnan vankilassa tehtävään ohjelmatyöhön. Ohjelmatyön haasteeksi on tunnistettu lyhytaikaisvangeille suunnatun tuen puutteellisuus ja vankeusajana tarjottavien palveluiden vasteettomuus. Opinnäytetyön tarkoitus oli vastata heidän sanoittamaan tarpeeseen, eli kehittää vaikuttavaa ohjelmatyötä lyhytaikaisnaisvangeille liittyen vanhemmuuden tukemiseen. Myöhemmissä vaiheissa kävi kuitenkin ilmi, että kohderyhmään sopivia lyhytaikaisvankeja ei ole riittävästi aineiston keräämiseksi. Hämeenlinnan vankila oli kiinnostunut sisällyttämään Lapset puheeksi -työskentelyä aktiivisempaan käyttöön omassa ohjelmatyössään. Tapaamisessa pohdittiin menetelmän hyödyntämistä lyhytaikaisten vankien kanssa tehtävässä ohjelmatyössä. Syntyi opinnäytetyön tutkimuskysymykset: Miten Lapset puheeksi -menetelmää voidaan hyödyntää lyhytaikaisten naisvankien vanhemmuuden tukemiseksi? Millaisia ovat lyhytaikaisten naisvankien vanhemmuuteen liittyvät tuentarpeet? Myöhemmin tutkimuskysymykset muutettiin muotoon: Miten Lapset puheeksi -menetelmää voidaan

hyödyntää naisvankien vanhemmuuden tukemiseksi? Millaisia ovat naisvankien vanhemmuuteen liittyvät tuentarpeet?

5.1 Tutkimustavoitteet ja -kysymykset

Opinnäytetyön tavoitteena on tuottaa laadullista tietoa naisvankien vanhemmuuteen liittyvistä tuen tarpeista. Tutkimuskysymykset ovat: Millaisia ovat naisvankien vanhemmuuteen liittyvät tuen tarpeet ja Miten Lapset puheeksi -menetelmää voidaan hyödyntää naisvankien vanhemmuuden tukena? Opinnäytetyön alkuperäinen kohderyhmä oli lyhytaikaiset naisvangit. Opinnäytetyön luonne muuttui, sillä aineiston keruun aikaan Hämeenlinnan vankilassa ei ollut riittävästi kohderyhmään soveltuvia vankeja. Tutkimus itsessään nähtiin silti relevanttina toteuttaa.

Opinnäytetyön tavoitteena on selvittää naisvankien itsensä sanoittamat vanhemmuuteen liittyvät tuen tarpeet sekä kuinka Lapset puheeksi -menetelmää voitaisiin hyödyntää osana vankilan ohjelmatyötä. Opinnäytetyön on tarkoitus tuottaa asiakaslähtöistä tietoa siitä, millaisia vanhemmuuden tukemiseen liittyviä tuen tarpeita naisvangit itse sanoittavat. Lisäksi tarkoitus on selvittää voisiko Lapset puheeksi -menetelmä tai sitä mukaileva työskentelyote vastata naisvankien sanoittamiin tuen tarpeisiin. Opinnäytetyön viimeinen tavoite oli vastata työelämän kumppanin toiveeseen ohjelmatyön kehittämisestä asiakkaan tarpeiden näkökulmasta. Tämä ohjaa opinnäytetyötämme kohti tutkimuksellista kehittämistoimintaa, jonka tarkoituksena on saada tutkimuksen kohderyhmän kanssa työskentelevät ammattilaiset osaksi toiminnan kehittämistä.

5.2 Tutkimusmenetelmät

Opinnäytetyö toteutettiin laadullisena tutkimuksena, mutta toteutusmuoto myötäili pitkälti tutkimuksellista kehittämistoimintaa. Laadullinen tutkimus on tässä kontekstissa perusteltua, sillä sen kohteena on usein yksilöllisesti koettu, sosiaalinen todellisuus (Tuomi & Sarajärvi 2018, 70). Laadulliselle tutkimukselle ominaista on tutkia elämään liittyviä yksilöllisiä asioita tai kokemuksia, joita ei määrällisesti voida mitata (Hirsijärvi, Remes & Sajavaara 2009, 161). Laadullinen tutkimus syventyy todelliseen elämään ja sen pyrkimyksenä on osoittaa siitä uusia tosiasioita. Tutkimustehtävämme saavuttamiseksi laadullinen tutkimus on hyvä metodi, sillä se mahdollistaa vankien kokemusten ymmärtämisen. (Hirsijärvi ym. 2009, 161-164.) Opinnäytetyön tarkoitus on tehdä vankien sanoittama tuen tarve näkyväksi, jotta sitä voidaan hyödyntää osana vankilan ohjelmatyön kehittämistä.

Kehittämisosuus toteutettiin yhdessä Hämeenlinnan vankilan työntekijöiden kanssa heille järjestämässämme työpajassa. Työpajaan osallistui neljä Hämeenlinnan vankilan työntekijää, heistä yksi oli rikosseuraamusihenkilö, yksi rikosseuraamustyöntekijä ja kaksi erityisohjaajaa. Työpaja toimi työntekijöiden yhteisen oppimisprosessin herättäjänä. Kehittävän työn tehtävänä oli tuottaa työntekijöille havaintoaineistoa omasta työstä ja siihen liittyvistä ristiriidoista sekä

kehittymismahdollisuuksista. (Tourunen & Perälä 2004, 21.) Työpajan tarkoituksena oli osallistaa ohjelmatyötä tekeviä henkilöitä voimavarakeskeisen työskentelyn kehittämiseen Hämeenlinnan vankilassa. Tarkoituksenmukaista oli saada sekä vankien, että työntekijöiden toiveet ja näkemykset osaksi kehittämistyötä, sekä pohtia Lapset puheeksi -menetelmän hyödyntämisen mahdollisuuksia omassa työssä. Näistä viimeksi mainittu linkittyy kehittävän työntutkimukseen, jonka on määrä tarjota työntekijälle käsitteellisiä välineitä oman työn kehittämiseen. Lisäksi kehittävän työntutkimuksen tehtävänä on asettaa työntekijöille tehtäviä oman työnsä analysoimiseksi. (Tourunen & Perälä 2004, 21.)

Työpajassa esittelimme opinnäytetyömme teoreettisen viitekehyksen sekä vankihaastatteluiden tuloksia. Työntekijät saivat pohdittavakseen kysymyksiä, joita olimme teemahaastatteluiden aineiston pohjalta koonneet. Teemu Rantanen ja Timo Toikko (2009, 19-20) kuvailevat tutkimuksellista kehittämistoimintaa nimensä mukaisesti tutkimuksen ja kehittämistoiminnan risteyspaikaksi. Sitä voidaan tarkastella sekä tutkimuksen, että kehittämisen näkökulmista. Käytännön kehittämisprosessit, kuten henkilökunnan työpajat tuottavat tietoa ja vaikka opinnäytetyön pääpaino onkin tutkimuksessa, toiminnan kehittäminen on merkittävä osa opinnäytetyön tulosta. Kehittämistoiminta pyrkii ratkaisemaan käytännössä havaittuja kehityskohteita ja ongelmia. Tutkimuksellisessa kehittämistoiminnassa usein ulkopuolinen asiantuntija koostaa aineiston työelämän tilaajan hyödynnettäväksi (Kuitunen 2020). Opinnäytetyön tekijöinä koostimme niin kutsutun hiljaisen tiedon ja käsitelimme sitä yhdessä työryhmän kanssa. Toikko ja Rantanen (2009, 19-20) tiivistävät tutkimuksellisen kehittämistoiminnan kolmen näkökulman yhdistelmäksi, jossa on kyse tiedonannosta, toimijoiden osallistumisesta sekä kehittämisprosessista.

5.3 Teemahaastattelu ja työpaja aineistonkeruumenetelminä

Toteutimme opinnäytetyön laadullisen tutkimuksen keinoin. Tutkimusaineisto kerättiin laadulliselle tutkimukselle ominaisesti haastatellen Hämeenlinnan vankilassa vankeustuomiotaan suorittavaa kuutta vankia. Haastattelujen tarkoituksena oli kartoittaa Lapset Puheeksi -menetelmään osallistuneen vangin omia kokemuksia menetelmän toimivuudesta. Mikäli vanki ei ollut osallistunut Lapset Puheeksi -työskentelyyn, hänelle esiteltiin menetelmän pääpiirteet suullisesti.

Haastattelimme vankeja yksitellen, jotta vankien keskinäinen ryhmädynamiikka ei päässyt vaikuttamaan aineistoon. Yksilöhaastattelu soveltuu vangin omakohtaisten kokemusten tutkimiseen (Vilka 2021, 123). Vanhemmuus on aiheena henkilökohtainen, joten haastattelutilanteen tuli olla sensitiivinen. Haastattelut toteutettiin teemahaastatteluna puolistrukturoidusti (kts. liite 4). Teemahaastattelun tavoitteena oli löytää havaitun ongelman kannalta merkityksellisiä vastauksia ja siten kehittää Hämeenlinnan vankilassa tehtävää ohjelmatyötä hyödyntäen Lapset Puheeksi -työmenetelmää. Teemahaastattelulle ominaista on, että kysymykset ovat jaettuna

keskeisiin teema-alueisiin. Teemojen käsittelyjärjestyksellä ei sinällään ole merkitystä. (Vilka 2021, 123-125.) Haastattelut toteutettiin Hämeenlinnan vankilalla siten, että osallistuimme itse haastattelutilanteeseen toimimalla haastattelijana sekä kirjaajana. Tässä kontekstissa teemahaastattelu aineiston keräämiseen oli perusteltua, sillä tarkoitus oli saada haastateltavien henkilökohtainen näkemys tuen tarpeista osaksi opinnäytetyö prosessia. Puolistrukturoitu haastattelu antoi vangille mahdollisuuden tuoda esiin omia kokemuksiaan vanhemmuutensa tukemisesta sekä foorumin nostaa esiin kehittämisideoita vankilan ohjelmatyöhön. Haastattelusamme teema-alueet jakautuivat seuraavasti: taustat, tuen tarve, Lapset puheeksi-menetelmä vankilatyössä, toiminnan kehittäminen (kts. liite 4).

Suorittuamme teemahaastattelut vangeille, järjestimme työpajan Hämeenlinnan vankilan työntekijöille huhtikuussa 2022. Henkilökunnalle suunnatussa työpajassa esittelimme vankihaastatteluissa esiin nousseita teemoja ohjelmatyön kehittämiseksi. Vankihaastatteluissa esille nousseiden tarpeiden pohjalta suunnittelimme työpajan sisällön. Työpaja oli pituudeltaan kolmen tunnin mittainen ja siihen osallistui neljä Hämeenlinnan vankilan työntekijää, yksi rikosseuraamusesihenkilö, yksi rikosseuraamustyöntekijä ja kaksi erityisohjaajaa. Heistä kukin työskentelee vankien kanssa vanhemmuuden teemojen äärellä. Aloitimme päivän esittelemällä Lapset puheeksi -menetelmän sekä opinnäytetyömme teoreettisen viitekehyksen. Lisäksi avasimme vankihaastatteluiden keskeiset tulokset. Sanallisen esityksen tukena toimi valmistelemamme PowerPoint esitys. Tämän jälkeen työntekijät vastasivat tutkimuskysymyksiimme omasta näkökulmastaan. PowerPoint-esityksen, sekä kysymysten jälkeen kävimme yhteistä ryhmäkeskustelua ohjelmatyön nykytilasta, kehitystarpeista sekä vankihaastatteluissa ja työpajassa nousseista näkökulmista käsin. Tarkoituksena oli saada sekä asiakkaiden, että työntekijöiden toiveet ja näkemykset osaksi ohjelmatyötä, sekä kehittää Hämeenlinnan vankilassa tehtävää perhetyötä hyödyntäen Lapset puheeksi -menetelmää.

5.4 Aineiston analyysi

Aineiston analyysin voi toteuttaa useammalla tavalla, joista yksi on aineiston pelkistäminen ja ryhmittely kategorioihin. Tällöin tutkimuksessa tulee tunnistaa ne teemat, joista ollaan kiinnostuneita ja aineistosta etsitään vastauksia tutkimusongelmaan. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 117.) Aineisto analysoitiin teemahaastatteluiden teemojen kautta. Litteroimme haastattelut Microsoft Wordiin. Litteroinnilla tarkoitetaan nauhoitettujen haastattelujen puhtaaksi kirjoittamista. Litteroinnin voi tehdä mukaillen täysin haastateltavien sanoja, äännähdyksiä sekä huokailuja. (Eskola & Välimäki 2010, 42-43.) Litteroimme haastattelut sana sanalta, mutta jätimme äännähtelyt ja tauot merkitsemättä. Lisäksi keskustelut, jotka eivät liittyneet teemoihin, jätimme huomiotta. Litteroitua materiaalia syntyi 26 sivua, Trebuchet MS fontilla 10, rivivälinä 1,5.

Kun haastattelumateriaali oli kokonaisuudessaan litteroitu, etsimme aineistosta vastauksia, jotka vastaavat tutkimuskysymyksiimme. Jaottelimme aineiston pääluokat teemahaastattelun teemojen mukaan ja alaluokat haastatteluissa toistuvasti nousseiden näkökulmien mukaan. Vankihaastatteluissa naisvangit toistuvasti mainitsivat etävanhemmuuden ja käytännönasiat, meille opiskelijoina aineistosta taas nousi esiin puutteelliset vanhemmuuden taidot ja traumatausta. Tästä syystä pääluokiksi muodostuivat teemahaastattelun teemat, eli taustat, tuen tarve, Lapset puheeksi vankilassa ja kehittämisideat. Alaluokiksi taas muodostuivat haastatteluissa toistuneet etävanhemmuus, vanhemmuuden taidot, lasten asuminen ja traumatausta. Kävimme lävitse haastateltavien alkuperäisilmaisuja, jotka pelkistimme ja hahmottelimme vastauksen perusteella sille alaluokan ja lopulta pääluokan (kts. liite 5). Peilasimme vankihaastatteluiden tuloksia työpajassa saamaamme työelämän näkökulmaan, jonka pohjalta hahmottelimme kehitysidean.

5.5 Eettisyys ja luotettavuus

Hyvin toteutettu tutkimus noudattaa hyvän tieteellisen käytännön periaatteita, tällöin tutkimus on eettisesti toteutettu ja luotettava. Yleisten eettisten periaatteiden mukaan tutkijan tulee kunnioittaa tutkittavien ihmisarvoa ja itsemääräämisoikeutta, sekä tutkimus tulee toteuttaa niin, ettei siitä aiheudu haittoja tutkimuskohteille. (Tutkimuseettinen neuvottelukunnan ohje 2019, 7.) Laadullisen tutkimuksen luotettavuuteen vaikuttaa tutkimuksen kokonaisuus. Jotta tutkimuksen luotettavuutta voi arvioida, tulee tarkastelussa ottaa huomioon tutkimuksen kohderyhmä ja sen tarkoitus, oma rooli tutkijana, sekä suhde tutkittavaan tietoon, aineiston keruu, tiedonantajat, sekä tutkijan ja tiedonantajan välinen suhde, tutkimuksen pituus, sekä aineiston analyysi ja raportointi. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 163-165.)

Vankihaastatteluiden toteuttamiseksi haimme tutkimusluvut Rikosseuraamuslaitoksen keskuhallintoyksiköstä (kts. liite 1). Hämeenlinnan vankilan henkilöstölle suunnatun työpajan toteuttamista varten anoimme luvan vankilan johdolta. Tutkimuslupahakemuksen yhteydessä linjasimme toimintatavat, joilla keräämme ja käsittelemme aineistoa. Tämän prosessin aikana kiinnitimme erityistä huomiota tietosuojaan sekä anonymiteetin säilyttämiseen. Koska haastatteluissa käsiteltiin arkaluotoista sisältöä, kuten perhettä ja rikosoikeudellisia seuraamuksia, halusimme varmistua, että suojaamme materiaalit tarkoituksen mukaisesti ja voimme varmistua tutkija-tutkittava-suhteen luottamuksellisuudesta. Lisäksi avasimme aineistonkeruun, sekä säilyttämisen tutkittaville niin kirjallisesti, kuin suullisestikin. Jokainen haastateltava allekirjoitti suostumuksen tutkimukseen osallistumisesta (kts. liite 3) luettuaan tiedotteen tutkimuksen sisällöstä (kts. liite 2), lisäksi heille painotettiin, että he voivat vetäytyä tutkimuksen kaikissa vaiheissa halutessaan.

Meille tärkeä teema opinnäytetyöprosessin kaikissa vaiheissa, oli eettisyys ja ihmisarvon kunnioitus. Koimme tärkeäksi tarkastella ja kyseenalaistaa omia olettamuksiamme koko prosessin

ajan, sekä havainnoida oppikokemuksia yhdessä. Toteutimme opinnäytetyön tutkimuksen tutkimuseettisiä käytänteitä noudattaen. Noudattamalla käytänteitä ja ohjeita varmistuimme tutkimusaineiston asianmukaisesta käsittelystä haastateltavien anonymiteetin säilymisestä. Haastateltavat osallistuivat opinnäytetyön tutkimukseen vapaaehtoisesti. Vapaaehtoisuutta, sekä haastateltavien oikeutta keskeyttää osallistumisensa korostettiin prosessin kaikissa vaiheissa (Tutkimuseettisen neuvottelukunnan ohje 2019, 8).

Pyrimme varmistumaan tutkimuksen luotettavuudesta valmistautumalla haastatteluihin riittävästi etukäteen. Testasimme ennakkoon erilaisia kysymyksen asetteluja ja arvioimme millainen haastattelulomake tarjoaisi haastateltavalle sopivasti tilaa vastata. Toteutimme teemahaastattelun ensimmäistä kertaa ja tutkimuksen edetessä havaitsimme kysymyspatteristossa haavoittuvuuksia. Vaikka haastattelulomake toimi kohtalaisesti ja tuotti riittävän aineiston, haastateltavat vastasivat hiukan eritavoin kuin opinnäytetyön tekijöinä odotimme. Käsitteiden tarkempi avaaminen tutkittaville olisi ollut tarpeellista. Kuitenkin yllättävät vastaukset tarjosivat meille opiskelijoina loistavan tilaisuuden tarkastella omaa suhtautumista tutkimuksen sisältöön ja odotuksia koskien lopputuloksia.

6 Tutkimustulokset

Tässä osiossa esittelemme opinnäytetyömme keskeiset tulokset ja lisäksi luvuissa 6.5 sekä 6.6 avaamme henkilöstölle suunnatun työpajan tuottamia tutkimustuloksia. Teemahaastatteluiden tulokset on jaettu sisältöanalyysissa yläluokkiin teemahaastattelun teemojen mukaisesti. Teemat jakoutuivat seuraavasti: Taustat, tuen tarve, lapset puheeksi -vankilatyössä ja toiminnan kehittäminen. Esitämme tulokset edellä kuvattujen teemojen mukaisesti. Haastateltavat vangit on esitetty tuloksissa H1 - H6. Työpajaan osallistunut henkilöstö on esitetty tuloksissa T1-T4.

Ensimmäiseksi kuvaamme haastateltavien taustat. Taustatietoihin sisältyy haastateltavan ikä, vankeusrangaistuksen pituus ja kertalaisuus, sekä lasten iät ja lukumäärä. Tuen tarpeen selvittämiseksi pyysimme haastateltavia kuvaamaan omaa rooliaan lasten elämässä, millaisia toiveita heillä on perhetilanteen suhteen, millaista tukea he toivoisivat saavansa vanhemmuuden tai toihin ja millaista tukea he ovat saaneet. Lisäksi kerroimme haastateltaville Lapset puheeksi -menetelmästä ja tiedustelimme miten heidän kokemansa mukaan tällainen menetelmä toimisi vankilaympäristössä. Lopuksi kartoitimme kehittämisehdotuksia vankilassa tällä hetkellä tehtävän perhetyön soveltamisesta naisvankien tarpeita vastaavaksi. (kts. liite 4.)

6.1 Kohderyhmän taustatiedot

Opinnäytetyön haastatteluiden otanta koostui kuudesta Hämeenlinnan vankilassa vankeusrangaistusta suorittavasta naisvangista, joilla jokaisella oli yksi tai useampi lapsi. Haastatelluista vangeista nuorin oli haastatteluhetkellä 32 vuotta ja vanhin 40 vuotta. Haastateltavien keski-

ikä oli 36 vuotta. Puolet haastateltavista suorittivat ehdotonta vankeusrangaistusta ensimmäistä kertaa. Haastateltavien ehdottomat vankeustuomiot olivat pituudeltaan muutaman kuu-kauden tuomiosta, elinkautiseen vankeusrangaistukseen. Viidellä haastateltavalla vankeusrangaistus oli kuitenkin yli kahden vuoden pituinen. Haastateltavista viidellä oli kolme lasta ja yhdellä yksi lapsi. Lasten iät vaihtelivat alle vuoden ikäisestä 18-vuotiaaseen, kuitenkin suurin osa lapsista oli alakouluikäisiä. Neljän haastateltavan lapsilla oli sama isä, kun taas kahden haastateltavan lapsilla oli eri isät. Haastateltavista yksi kertoi osallistuneensa Lapset puheeksi-keskusteluun aikaisemmin, loput viisi kertoivat menetelmän olevan heille täysin uusi.

Taustatiedoissa pyysimme haastateltavia kuvailemaan perheensä tilannetta tällä hetkellä. Haastateltavia pyydettiin avaamaan perhetilannettaan omin sanoin ja heistä jokainen kuvasi sitä lasten asumisjärjestelyiden kautta. Haastateltavien lapsista kolmannes asui isän kanssa äidin vankeusaikana ja loput isovanhemmillaan tai kodin ulkopuolella sijaishuollossa.

”Mun vanhimmat asuu mummojensa luona ja tää nuorin perhekodissa ja on mun elämässä eniten.” H4

”No ihan hyvä, lapset ovat siellä isän kanssa.” H6

”Lapsilla se varmaan on tasapainosta arkee, kun ne asuu mun vanhemmilla.” H5

Kysyttäessä tulevaisuuden näkymistä perhetilannetta ajatellen, ne naiset, joiden lapset asuivat isällään, kertoivat muuttavansa lasten kanssa yhteiseen asuntoon vapautumisen jälkeen. Ne naiset, joiden lapset olivat sijoitettuina kodin ulkopuolelle, kertoivat tulevaisuuden asumistilanteen olevan joko epäselvä tai aikovat asua lasten kanssa eri osoitteissa.

6.2 Naisvankien sanoittamat tuen tarpeet

Haastattelussa naisvangeilta kysyttiin, millaisia tarpeita heillä on liittyen vanhemmuuden taitojen tukemiseen. Tuen tarpeiksi nimettiin vaihtelevasti erilaisia käytännön tukitoimia kuten apua lapsentasoiseen kohtaamiseen vankilatuomiosta kerrottaessa. Vankeuden suorittaminen avovankilassa koettiin vanhemmuuden tukitoimena sen salliessa tiiviimmät tapaamiset. Vapautumisen jälkeinen tuki koettiin tärkeäksi järjestää jo vankeustuomion aikana ja tuen järjestämiseen haastateltavat toivoivat saavansa apua vankeusaikana. Kaikkia haastateltavia yhdisti haaste nimetä juuri vanhemmuuden taitoihin liittyviä tuen tarpeita (kts. kuvio 1). Kysyttäessä vanhemmuuden taidoista ilmeni, että haastateltavilla oli vaikeuksia nimetä niitä tai he eivät ymmärtäneet mitä vanhemmuuden taidoilla tarkoitetaan. Haastateltavat vastasivat kysymyseen joko listaamalla konkreettisia tukitoimia, pohtimalla lapsen tämänhetkistä tilannetta, tai nostamalla esiin huolen suhteen etääntymisestä vankeusaikana.

”Ois kiva saada jotain semmoseen ongelmanratkaisutilanteisiin, niinkun et miten? Miten mä voin ottaa yhteyttä kuus vuotiaaseen lapseen ja kertoa, että äiti on nyt kaks vuotta poijes. Mä pidin kuitenkin lapsiin tiiviisti yhteyttä, hoijin niiden asioita. Sit mä vähän luovutin sossujen takia. Ja niinku miten niille kertoa, et mä oon täällä? Enhän mä voi sanoo mitä mä oon tehny.” H5

”Se ois ihan hyvä lapsista puhua ja niin pois päin ja antaa äideille sitä, että niinku on ikävä lapsia, niin sitä vertaisjuttua.” H6

”No tietenkin mä toivon ja rukoilen sitä, että mä pääsen sinne avotaloon. Mullahan alkaa nyt huhtikuussa se avotalon mahdollisuus, että tota, mullahan alunperin oli suunniteltu niin siellä edellisessä vankilassa, että mä teen viikon perhetyötä kotona, viikko vankilalla ja sitten taas niin kun perhetyö ja vankila siihen asti, että koevapaus. Toivon nyt et mahdollisimman nopeesti se koevapaus ja perhetyö siihen, että lapsen sais sitten kotiuttaa.” H4

”Munkin vauva istuu keittiönpöydällä tietokoneen edessä ja kattoo kuvaa ja mä oon, että äiti täällä ja se hymyilee. Tiiätkö... että jos mulla ei olis niitä videovisiittejä ja kaikkee tämmöstä niinkun tukee täällä näin, niin mä vieraantuisin mun lapsista. Ja sitä mä pelkäänkin, että miten mun pikkuvauva... Et miten mä saan siihen sen yhteyden. Koska mä en oo sen elämässä, mä menetän niinkun kaikki nämä ensimmäiset vuodet. Se on vaikeeta.” H2

Vankeuden myötä usean haastateltavan rooli muuttui lähivanhemmasta etävanhemmaksi. Osa haastateltavista koki, että vanhemmuuden toteuttaminen etäältä on vaikeaa, eikä uuden roolin omaksuminen etävanhempana ollut selkeää. Haastateltavat liittivät vanhemmuuden toteuttamisen vahvasti lähivanhemmuuteen. Haastateltavat pohtivat kuinka oman lapsen kasvatukseen voisi osallistua vankilaympäristöstä käsin. Ennen vankeustuomiota lapsensa kanssa asuneet haastateltavat osoittivat vahvaa tahtoa olla osallisena lastensa elämässä myös vankeustuomiensa aikana. He kuvasivat huolehtivansa lapsen fyysisistä tarpeista siinä määrin, kun se vankilasta käsin oli mahdollista.

”No sehän on niin kun uus tilanne, mulla etävanhempana. Mä en oo koskaan ollut pois lasten elämästä ja mun täytyy sillä lailla, katsoo uudelleen kaikki, että mä en voi... Tai sanotaan, että lapsen isä ei voi informoida kaikista asioista.” H2

”Ehkä mietin niinku sitä, että miten voi olla vanhempi, vaikka onkin vankilassa.” H3

”Kun mä soitan lapselle, niin mä puhelimesta sille sanon, että onhan sulla nyt varmasti ne vaatteen ja onhan sulla nyt lämpimästi päällä ja sitkun mä tuun

täältä, niin mä yritän tota tai että me mennään ostaa sulle. Ja et mä soitan sun isälle, et ostaa sulle sen ja sen.” H4

”Ja mä en pysty taloudellisesti auttamaan. Esimerkiks mä oon täältä kutonut lapsille villasukkia, lapasia ja kaikkia, että mä oon sillä lailla... Mä yritän aina jotenkin auttaa. Et mitä mä voin etävanhempana. Et mä autan niitä esimerkiksi läksyjen teossa, mut mä en pysty viemään niitä lääkäriin.” H2

Yhteydenpito lapsiin ja perhetapaamisten tarve korostuvat aineiston jokaisessa teemassa. Haastateltavien mukaan tapaamisiin vaikuttivat muun muassa pitkät välimatkat, koronapandemia, sekä tutkinnalliset eristykset. Tuen tarpeeksi nimettiin usein juuri tapaamisten mahdollistaminen tai lisääminen. Haastateltavat toivoivat, että vankila mahdollistaisi säännöllisen yhteydenpidon lapsiin sekä sujuvat perhetapaamiset. Haastateltavien vastauksissa korostui yhteydenpidon ja tapaamisten merkitys vanhemmuuden toteuttamisessa. Haastateltavien kertomasta välittyi heidän näkemyksensä siitä, että vanhemmuus liittyy konkreettisesti yhdessä vietettyyn aikaan.

”No jos mä nyt sanon, että kivitalossa ois just nuo perhetapaamiset ja kaikkee ja sit se, että sais olla enemmän yhteydessä lapsiin.” H6

”Mut kun täällä rajoitetaan ja on niinku rajoitukset päällä (tutkinnalliset eristykset). Määkään en kuullut niinku kahdeksaan kuukauteen mitään lapsista.” H3

”Mä selitin esimiehelle, että se on tosi vaikee kun mulla on yks videovisiitti viikossa ja hei mulla on kolme lasta, niin sais kaks kertaa viikossa sen tapaamisen, kun se yks ei riitä mulle.” H2

”Ja kaks vuotta kun mä oon ollut, niin täälläkin mä oon saanut nähdä sitä lasta perhetapaamisissa. Niin ne on ollut kuitenkin kivat, että laps on tullut tänne ja mä oon tehnyt sille ruokaa.” H4

Kysyttäessä vankeusaikaisista tukitoimista koskien vanhemmuutta, kukin haastateltavista korosti vertaistuen merkitystä ja toivoi sitä lisää. Äitiyden ja samankaltaisen perhetilanteen koettiin yhdistävän ja tarjoavan mahdollisuuden oman tilanteen reflektointiin. Vankilaympäristössä vertaistuen kuvattiin syntyvän spontaanisti vankien käyttämissä tiloissa, kuten osastoilla, tai suunnitellusti osana ohjelmatyötä, kuten vanhemmuusryhmässä.

”No en oikeestaan minkäänlaista tukea vanhemmuuteen oo saanu (vankilalta), että toisilta vangeilta, ootas miksikä sitä sanotaan... vertaistukea! Se on tosi tärkeätä, niinku pystyy jakaa ja puhumaan ja joku on koko ajan samalla

aaltopituudella. Se vanki kellei oo lapsii, ei se voi, eikä sille voi mennä puhumaan. Ne sanoo, joo mä en ois ikinä vankilassa, jos mulla ois lapsii. Ei kukaan voi ikinä mennä sanomaan noin.” H5

”No sillä ainakin sillä vanhemmuusryhmällä on ollu apua, että on saanut tukea niinku muilta vanhemmilta ja sitten siltä ryhmän vetäjältä” H3

Jokainen haastateltavista koki vertaistuen olleen merkittävässä osassa vanhemmuuden teemojen käsittelyssä vankeusaikana. Haastateltavat kuvasivat saavansa tukea vertaisiltaan arkaluontoisiin asioihin kuten oman vanhemmuuden rehelliseen tarkasteluun sekä lapsen suhteen rakentamiseen liittyviin pelkoihin. Vertaisuuden kokemus nähtiin niin merkittävänä, että se herätti käsittelemään omaa vanhemmuuttaan tilanteessa, jossa haastateltava kertoi, ettei muutoin olisi ottanut vanhemmuuttaan puheeksi.

”Sitten huomasin siinä kurssin jossain kohtaa, että kun asioita pengottiin lapsuudesta, niin mun kavereilla oli aina unelmia, että niillä on monta lasta ja, et ne on äitejä. No mun unelma oli vaan saada se lapsi, mut mä en oo ikinä unelmoinut, että mä oon äiti sille lapselle” H1

”Joo on tuolla toinen äiti, kellä on kans lapsii, tuolla osastolla. Me ollaan paljon puhuttukkin. Mähän en pysty soittaa lapsille, et sehän ois semmosta huutoitkuu, mut mä pystyn kirjottaa. Mut hän soittaa, ja sit me on purettu sitä tilannetta siellä, mut siis on tosi tärkeetä semmonen tuki. Et jos siellä ei ois yhtään äitiä niin emmä ois varmaan ottanu lapsia puheeks.” H5

Haastattelemamme naisvangit sanoittivat tarvetta käytännön järjestelyille ja näkivät vertaisuuden merkittävässä osassa vankeusaikana. He kokivat, että vankeusaikainen vanhemmuuden tukeminen toteutuu tapaamisten ja ohjelmatyön kautta. Myös vankeustuomion myötä muuttuneen perhetilanteen huomiointi koettiin tarpeelliseksi. Haastateltavat kuvasivat tuen tarpeitaan konkreettisina tukitoimina, eivät niinkään vanhemmuuden roolikartan mukaisesti kokonaisuutena (kts. kuvio 1).

6.3 Ohjelmatyön kehittäminen naisvangin näkökulmasta

Haastateltavat tunnistivat äitiyden tuottavan erityispiirteitä vankeustuomion suorittamiseen. Huoli lasten pärjäämisestä siviilissä sekä pelko suhteen etäännyttämisestä tuottivat haastateltaville ahdistusta ja stressiä. Lasten asumista kodin ulkopuolella ei nähty ideaalitalanteena ja tämä näytti motivoivan haastateltavia sitoutumaan rikoksettoman elämän tavoitteluun.

” Täällä on muuttunut semmonen, että mä niinkun kärsin tosi paljon siitä, että mun lapsi on tuolla lastenkodissa. Ei se oo koskaan sama asia, kun se et se olis

mun kanssa. Että totta kai ihminen kärsii rangaistuksensa täällä vankilassa. Mutta mä otan sen niin, et on kaks eri asiaa kärsiä rangaistusta, jos sulla ei oo lapsia tai et sulla on lapsia. Jos mulla on täällä hyvä päivä naisten kanssa ja oon vaikka hyvällä mielellä ja rukoillut paljon ja jos mä kuulen sen, että mun lapsella on huono olo, niin se muuttaa kokonaan sen. Mulla on koko ajan sitten semmonen hätä ja stressi.” H4

Haastateltavat kokivat, että vankilan ohjelmatyötä tulisi kehittää niin, että se huomioisi perhetilanteen ja vangin oman elämäntilanteen kokonaisvaltaisemmin. Haastateltavat kertoivat, että toivottavaa olisi kartoittaa perhetilanne heti vankilaan saavuttua jokaisen naisvangin kohdalla. Tällä hetkellä haastateltavien kokemus oli, että heidän tulee itse olla aktiivisia, jotta perhetyö heidän kohdallaan aloitetaan. Vanhemmuuden ja äitiyden käsittely vankeusaikana nähtiin tärkeänä, vaikka suhde omaa lapseen olisi heikko tai sitä ei olisi lainkaan.

”Mut mä oon ollut ite tosi aktiivinen ja toiminut. Mut ei kaikki ihmiset täällä oo semmosia. Ois hyvä et otettais sitä niinkun puheeksi, että minkälainen tilanne. Just neuvotteluita ja mitä mahdollisuuksia siellä siviilissä sitten ois ja miten niitä vois tukee. On tosi paljon naisia ja äitejä, jolla on päihdetausta ja niitä just niinkun tuettais ja kun on kaikkia semmosia, mitä ne nyt on sos-lapsikylät ja semmoset...” H4

Haastateltavien taustat olivat moninaisia ja aineistossa nousi esiin myös ylisukupolvisuus. Yksi haastateltavista sanoitti omaa vaille jäämistään lapsuudessaan ja kuinka omalla kohdalla hän luopui lapsesta ylisukupolvisen kierteen katkaisemiseksi. Mikäli haastateltavat olivat luopuneet lapsestaan ennen vankilatuomiota, he perustelivat päätöstään lapsen edulla sekä tahdolla mahdollistaa lapselle hyvä lapsuus. Osa haastateltavista näki lapsuudellaan olleen merkittävä vaikutus omaan tilanteeseensa nyt ja halusivat osaltaan olla vaikuttamassa omien lastensa tulevaisuuden näkyymiin. Vaikka tämä tarkoittaisi lapsesta luopumista.

”Mä oon käynyt vankilassa, mä oon narkomaani ja mä oon korvaushoidossa ja itseasiassa mulla ei oo sitä lastakaan enää itelläni. Niin se, että mä päätin joskus sen lapsen parhaaksi niin, että sen ei tarvi käyttää huumeita, vaikka mä käytän. ... Mutsin mielestä mun ois pitänyt pitää se lapsi siinä, vaikka mun elämä oli minkälaista, koska hän on tehnyt niin. No mä sit sanoin sille niin, et no okei minkälaisena ihmisenä sä näät minut nyt, kun sä oot väkisin pitänyt mua siinä, kun sä oot pitänyt pullonkaulasta kiinni?” H1

Aineistosta käy ilmi, että haastateltavat ovat omaksuneet äitiyden osaksi minuuttaan, eikä ulkoa tulevat rajoitteet kuten vankeustuomio vie äitiyttä tai vanhemmuutta pois. Kuitenkin ymmärrettiin, että joka tilanteessa lapsen ja vanhemman tapaamisten tukeminen ei ole

tarkoituksenmukaista tai ensisijainen tavoite lapsen edun toteutumisen näkökulmasta. Silti kuntouttava työskentely vangin kanssa vanhemmuuden vahvistamiseksi nähtiin tarpeellisena.

”Vaikka mä oon vanki, kukaan ei voi viedä mun äitiyttä.” H5

”Jonkinlainen itsesyyttely varmaan kuuluukin niin kun kuvioon, mut sit taas on paljon äitejä, joista mä oon kuullut, et ne on täällä vankilassa ja niille on tapahtunut tää rikos. Niin joku taho on sitä mieltä, ettei oo hyväksi sille lapselle, jos se äiti näkee sitä. Silti sitä äitiä ei kuntouteta siihen suuntaa, et se olis esim puolen vuoden päästä mahdollista.” H1

Eräs haastateltavista nosti esiin, että vankilaan päätyneen äidin olisi tarpeen tarkastella omaa toimintaansa sekä toimiansa merkitystä nykyhetkessä. Haastateltava sanoitti yhtäläisyyden vankilaan päätyneen ja vangin omien elämän valintojen välillä. Hän näki, että kuntouttavatyö tulisi tehdä itsetuntemuksen ja äitiyden taitojen vahvistamisen kautta.

”Tai sit, ihmiset saattaa luulla, et mä oon aina ollut äiti, kyllä mä osaan olla äiti. Mut ne ei ajattele sitä, että jotainhan sä oot tehnyt väärin, kun sä oot täällä (vankilassa).” H1

Yhteydenotot lapsiin ovat voineet jäädä yksipuolisiksi ja vangit ovat kokeneet, ettei heillä ole mahdollisuuksia vaikuttaa omaan tilanteeseensa. Haastateltavien kertomassa korostuu tunne- ja vuorovaikutustaitojen sekä itsetuntemuksen haasteet ja niiden vahvistamisen tarpeellisuus. Lapsen asemaan asettumisessa sekä lapsen reaktioiden ymmärtämisessä suhteessa omaan toimintaan näyttäytyi haasteita.

”Äitit kaipaa siihen hirveesti semmosta, koska tosi moni on täälläkin luovuttanut sen suhteen, et joo hei ei se vastaa - vaikka mä kirjotan. Joo ei se välttämättä vastaakaan, se lapsi voi olla tosi vihainen. Mut se, että se pitää selittää niille, et se lapsi tuntee olevansa tärkeä kun sä kirjoitat niille ja siinä menee aikaa. Ei ne anna anteeks.” H5

Kunnioittava ja voimavarmalähtöinen kohtaaminen oli haastateltavien mukaan yksi ohjelmatyön kulmakivistä. He kuvasivat tarvetta tulla kohdatuiksi yksilöinä. Yksilöllisellä kohtaamisella koettiin olevan vaikutuksia oman arvokkuuden kokemukseen. Haastateltavat kuvasivat kohtelun olevan erilaista vankiloiden välillä. Erot vankien kohtaamisessa vankiloiden välillä heikentävät vankien luottamusta viranomaiseen.

”Kyllä olis niinkun se, että tulis itellekin hyvä mieli, jos vankila niinku paneutuu siihen asiaan (vangin historiaan). Huomais, et nekin niinkun välittää. Eikä niin, että me ollaan vaan vanki A tai vanki B. ” H3

”Joka vankilalla on vähän erilainen kohtelu. Se on vähän niin kun suoraan sanottuna perseestä. Että, kun toisella vankilalla sä saatat olla ihminen, sit kun meet toiseen vankilaan niin sä oot taas vanki, että kohdellaan ihan eri tavalla.”

H3

Haastateltavat olivat osallistuneet ohjattuihin vertaistukiryhmiin, joissa käsiteltiin suhdetta lapseen sekä omaa vanhemmuutta. Aineistomme perusteella ryhmät on koettu hyvinä ja niillä koettiin olevan vahvistava vaikutus omaan naiseuden kokemukseen. Lisäksi haastateltavat kertoivat, että hieman ryhmän luonteesta riippuen niissä oli käsitelty myös omaa lapsuutta sekä omaa polkua rikosseuraamuksiin. Oman taustan ymmärtämisen myötä ymmärrys omasta vanhemmuudesta ja perhetilanteesta näytti lisääntyvän. Itsetuntemuksen vahvistumisen myötä haastateltavilla näytti vahvistuvan myös kyky vastaanottaa lasten reaktioita.

”Ja sit, kun se (lapsi) ei heti vastannutkaan siihen, että no niin mä oon nyt valmis niin voitaisko aloittaa joku suhde, niin mulla oli hankalaa ja mä taistelin ja ihmettelin ja itkin. Emmä tiä mistä, mut yhtäkkiä siellä ryhmässä sain semmosen päähänpiston, että eihän nyt, jos hän on 14 vuotta elänyt ja mä oon siitä 12 vuotta sössinyt niitä välejä ja jättänyt pitämättä yhteyttä, niin eihän se nyt puoles vuodes korjaannu.” H1

”Siellä (ryhmässä) käydään niinkun kaikki tämä, että lapset, rajat, talous, parisuhteet, rikollisuus, identiteetti kaikki tämmöset eri niinkun käydään läpi keskustelemalla.” H2

Lisäksi työskentelyn kohdistaminen itsetuntemukseen ja oman toiminnan tarkasteluun näyttäisi vahvistavan vankien hyvinvointia, sekä edesauttavan vanhemmuuden taitoihin liittyviä kykyjä. Voimaantumisen ja itsetuntemuksen myötä ajatukset vapautumisesta ja siviilissä pärjäämisestä näyttivät valoisalta. Vanhemmuuden taitojen tukeminen oman traumataustan ymmärtämisen kautta nähtiin oleelliseksi vanhemmuuden taitojen kannalta. Traumataustan käsittelyn myötä kokemus omista vaikuttamisen mahdollisuuksista perhetilanteeseen näytti lisääntyvän.

”Ja se, et mitä kaikkee mulle on tapahtunut ja nyt kuluneen vuodenkin aikana. Tosi paljon, vähän liikaakin. Et miten mä oon ees edelleen näin positiivinen, niin mä oon saanut erittäin paljon tukea ja käynyt tämän Vinn -kurssin ja kaikkee tätä, et mitä mä lasten kanssa sitten kun vapaudun niin voin siviilissä tehdä ja semmosia.” H2

”Mut se, et mä luon siihen välit vaan siks et mä voin ne taas kusta, niin se ei oo se päämäärä” H1

Ohjelmatyö vankeusaikana koettiin haastatteluaineiston perusteella tarpeellisena ja itsetunte-
musta lisäävänä. Ohjelmatyön strukturoitu sisältö, sekä ryhmiin osallistuvat vertaiset olivat
osaltaan kannustaneet haastateltavia syvempään itsetutkiskeluun. Säännöllinen ohjelmatyö
nähtiin mahdollisuutena tarkastella omaa menneisyyttään ja sen vaikutuksia omaan rooliin van-
hempana. Haastateltavat korostivat kunnioittavan ja turvallisen kohtaamisen merkitystä ja näi-
den nähtiin vaikuttavan positiivisesti omaan sitoutumiseen ohjelmatyöhön.

6.4 Naisvankien ajatuksia Lapset puheeksi -menetelmästä

Yksi haastattelumme pääteemoista oli Lapset puheeksi -menetelmä vankilatyössä. Haastatel-
taville avattiin Lapset puheeksi -työskentelyn periaatteet sekä keskeisimmät termit. Teemaan
liittyvillä kysymyksillä haluttiin selvittää, mitä hyötyä haastateltavat kokisivat tämän kalta-
isella työskentelyllä olevan vankilaympäristössä. Tai vastaavasti mitä haasteita he näkevät Lap-
set Puheeksi -menetelmän kaltaisessa työskentelyssä vankilassa.

Menetelmällä nähtiin olevan positiivisia vaikutuksia perhetilanteen hahmottamisessa. Keskus-
telun uskottiin tukevan omaa vanhemmuutta. Eräs haastateltavista uskoi Lapset puheeksi -kes-
kustelun voivan lisätä omaa ymmärrystään lastensa tilanteesta ja toinen haastateltavista näki,
että keskustelulla voitaisiin vaikuttaa lasten kokemuksiin siviilissä.

*”Oishan se hyvä, siinä tulis taas kerrattua ne vanhemmuus jutut ja kaikki, ois
se.” H6*

”Keskustelussa vois tulla ilmi jotain mitä mä en ehkä oo ymmärtäny.” H4

*”Ja jottei sille lapselle tuu myöskään sellasta, et se kantaa siellä siviilissä niitä
äidin ongelmia.” H1*

Vastauksissa korostui se, että haastateltavilla oli halu ylläpitää tai rakentaa suhdetta lapsiin.
Haastateltavat kokivat haasteellisena kertoa vankilatuomiosta totuuden mukaisesti lapsilleen,
mutta toisaalta eivät halunneet lasten uskovan heidän hylänneen. Strukturoidulla ja voimava-
ralähtöisellä keskustelurungolla uskottiin olevan vaikutusta näiden asioiden käsittelyyn lapsen
kanssa.

*” Eihän tää oo normaali paikka. Niin sitten, että miten sen vois. Ku ne on kui-
tenkin niin vanhoja munkin lapset, että ei niille voi valehdella ihan kokoajan.
Lapsen näkökulmasta ois kiva, jos joku vois tulla kertomaan, että miten se asia
(vankeustuomio) niille kerrotaan.” H5*

*” Ja sitten johonkin perhetapaamisiin, niin saattaa mennä pitkä aika, et se lapsi
tulee tänne, jos sä yksin niitä järjestät. Niin kauan, kun sul on siinä ne työnte-
kijät rinnalla ja ne tajuu, et se lapsi tarvii sitä (tapaamista) siinä missä se äitikin*

niin se voi olla nopeempi se prosessi ja se suhde ei niin katkee. Ja silti se lapsi kokoajan ymmärtää, et miks näin on ja, et se ei oo normaalia.” H1

Haastateltavat kokivat, että vankeuden käsitteleminen lapsen kanssa tuetusti, vaikuttaisi myönteisesti lasten hyvinvointiin. Se auttaisi sanoittamaan lasten oletuksia sekä aiheettomia pelkoja liittyen vanhemman vankeustuomioon. Eräs haastateltavista nosti esiin, että keskustelun avulla rikoskierteessä oleva äiti voisi havahtua pohtimaan, miten vankilatuomioon johtava rikollinen käyttäytyminen vaikuttaa lasten elämään. Yhteisen ymmärryksen luominen vanhemman ja lapsen, mutta myös muiden lapsen elämän kasvuympäristöjen välillä koettiin tärkeänä ja korostui vastauksissa.

”Et nehän mieltii sitä mitä tv:stä tulee ja niiden mielikuvituksena on se, että tää on pahapaikka... Nyt kun on tullut se Linna ohjelma, niin tyttö on sitä katsonut ja huojentuneena sanonut, että äiti eihän se näytä niin pahalta. Kun ne pelkää niin, että mulla on huonot oltavat. Et se on erittäin tärkeitä niille.” H2

”Ja joillekin ihmisille se vankilaan tulo ei oo mikään pelote ja ehkä vähän niin kun kuulu siihen elämään. Mut se ei kuulu siihen lapsen elämään. Sen ei tarvitse elää sitä vankilassa olo aikaa, vaikka se väkisin joutuukin tekee sen, kun sen äiti on siellä.” H1

Haastateltavien vastauksissa korostui tarve tulla tunnistetuksi äitinä. Lapset puheeksi -menetelmän voimavarakeskeisen työotteen nähtiin vastaavan tähän tarpeeseen. Keskustelun uskottiin lisäävän puheeksi ottamisen keinoja liittyen omaan vanhemmuuteen.

”Mun mielestä tommonen ni.. siis tuntis olevansa tärkeä sen lapsen elämässä vaikka sä ootkin vankilassa.” H5

”Semmonen 80-luvun käsitys siitä, että sä ilmoitat neuvolassa, että sulla on joku mikä tahansa ongelma tai ajattelet jotenkin ja jossain oot kuullut, että se on ollut jo väärin se ajatus. Et sä voisit avoimesti kysyä ihan mitä tahansa ilman, että sut välittömästi tuomitaan siitä.” H1

Jokainen haastateltavista uskoi menetelmän vaikuttavan myönteisesti omaan vanhemmuuteen. Lapset puheeksi -menetelmä nähtiin työkaluna, joka lisää perheen sisäistä dialogia, sekä tuo haavoittuvuudet ja vahvuudet näkyväksi. Haastattelemamme naisvangit kaipasivat tukea puheeksi ottamiseen, sekä muuttuneen vanhemmuuden roolin hyväksymiseen ja tähän tarpeeseen Lapset puheeksi -menetelmän uskottiin vastaavan.

6.5 Ohjelmatyön kehittäminen työntekijän näkökulmasta

Toteutettuumme vankihaastattelut, tuotimme työpajan Hämeenlinnan vankilan henkilöstölle, jossa esittelimme haastatteluiden tuloksia, sekä kävimme keskustelua ohjelmatyön kehittämistä. Työpajaan osallistui yksi esihenkilö, yksi rikosseuraamustyöntekijä ja kaksi erityisohjaajaa. Ryhmässä tunnistettiin vankien esittämät tarpeet ja toiveet vanhemmuuteen liittyen.

Työntekijät kertoivat, että vankilassa toteutettavan kuntoutuksen ja ohjelmatyön teemoja ovat rikollinen käyttäytyminen, päihteet, sosiaaliset suhteet, vanhemmuus sekä yksittäisen vangin taustan käsittely. Naisvankien kohdalla merkittäväksi teemaksi nousee myös väkivalta kokemusten käsittely. Hämeenlinnan vankilan kuntouttavassa työskentelyssä painopiste on nais erityisyyden lisäksi traumataustan käsittelyssä ja työskentely on traumainformoitua.

Työntekijät kuvailivat, että vankilan perhetyön haasteet näkyvät resursseissa ja eritoten rajallisessa ajassa. Työpajassa kävi ilmi, että vangin saapuessa vankilaan, erityisohjaaja arvioi hänen kokonaistilanteensa. Tuen tarvetta arvioidaan asumisen, taloudellisen tuen sekä elämäntilanteen näkökulmasta. Vangin kokonaisvaltaisen tilanteen arvioinnille on työntekijöiden mukaan varattu aikaa kokonaisuudessaan yhdestä kahteen tuntiin. Vankien elämäntilanteet ovat moninaiset ja tuen tarpeita voi olla paljon eikä esimerkiksi perhetilanteen perusteelliselle kartoittamiselle ole riittävästi aikaa. Työntekijän tulee priorisoida asiat tärkeysjärjestykseen ja rakentaa rangaistusajan suunnitelmaa omalta osaltaan niiden puitteissa. Työntekijöiden mukaan erityisen haastava asiakasryhmä on ne vangit, joiden tuomio on muutamista viikoista kuukausiin. Lyhytaikaisvankien kanssa työntekijän tulee usein alusta saakka keskittää työskentely vapautumisen valmisteluun. Työntekijöiden mukaan lyhytaikaisvangeille ei ole tarjolla ohjelmatyötä, jossa käsiteltäisiin vanhemmuutta, vaan vankeusaikana työskentelyn painopiste on käytännön asioiden ratkomisessa.

Työntekijöiden mukaan perhetyön toteuttamista helpottaisi nimetty perhetyöntekijä. Työntekijät kokivat, että perhetyöntekijä lisäisi ammatillista osaamista vanhemmuuden teemojen työstämiseen vankilassa. Tällä hetkellä Hämeenlinnan vankilassa järjestetään vanhemmuusryhmiä, joissa on vankilahenkilökunnan lisäksi ulkopuolinen työntekijä, jolla on perhetyön osaamista ja tämän työntekijät ovat kokeneet toimivaksi. Tarve yksilötyölle on edelleen ja siihen työntekijät toivoisivat lisää resursseja sekä ammatillista osaamista. Työntekijät toivoisivat vankilan perhetyötä kehitettävän niin, että henkilöstöön kuuluisi nimettyjä työntekijöitä, joilla on spesifi osaaminen vanhemmuuden taitojen tukemisesta sekä perhetyöstä.

Strukturoidun lomakkeen hyödyntäminen perhetilanteen kartoittamisessa olisi työntekijöiden mukaan tarpeellista. Lomake voisi sisältää avoimia kysymyksiä, kuten ”Miten olet toteuttanut omaa vanhemmuuttasi ennen vankeutta?” tai ”Millainen yhteys sinulla on omiin lapsiisi?”. Lomake auttaisi työntekijää hahmottamaan uuden naisvangin elämäntilannetta ja perhetilannetta, sekä herättelisi vankia tarkastelemaan tilannettaan kokonaisvaltaisemmin.

6.6 Työntekijöiden ajatuksia Lapset puheeksi -menetelmästä

Lapset puheeksi -menetelmää käytetään Hämeenlinnan vankilassa erityisohjaajien tekemän arvioon mukaan. Menetelmän käyttö ei kuitenkaan ole vakiintunut osaksi ohjelmatyötä. Menetelmäkoulutuksen saaneet työntekijät ovat hyödyntäneet sitä omassa työssään, huomioiden vankilan erityispiirteet. Työntekijöiden mukaan vankilassa ei ole mahdollista toteuttaa sellaisia keskusteluja, joissa olisi vanhemman lisäksi paikalla lapsi tai lapsen elämän muita aikuisia. Menetelmän käyttö nähdään perusteltuna sellaisten vankien osalta, joilla vanhemmuuden tukeminen on osa rangaistusajan suunnitelmaa.

”Lapset Puheeksi -menetelmää on käytetty erityisohjaajien näkemyksen mukaan eli he ovat itse päättäneet, jos kokevat menetelmän olevan hyödyllinen vangille ja hänen perheelleen. Rangaistusajan suunnitelmassa on tällöin myös hyvä olla tavoitteena vanhemmuuden tukeminen. Vangin kanssa menetelmää on käyty tietäkseni vain yksin eli ohjaaja ja vanki, ei lapsia tai toista huoltajaa mukana.”

T2

Työntekijöiden kokemuksen mukaan naisvangit saattavat nähdä oman perhetilanteen hyvin eri tavoin kuin työntekijä. Vanhemman voi olla haastavaa ymmärtää, miksi lapsi ei vastaa yhteydenottoihin tai halua tavata. Joskus todellisen perhetilanteen hyväksyminen vaatisi pitkäaikaista terapiaa, eikä vankilan resurssit aina mahdollista sitä.

”Lapset puheeksi-metodin ongelma ei niinkään kuitenkaan ole tuossa pituudessa, vaan siinä, että suurin osa meidän naisvangeistamme ovat hyvinkin etäällä lasten elämästä, eikä heillä ole välttämättä tietoa kauheasti lasten arjesta ja siihen liittyvistä vahvuuksista tai haavoittuvuuksista.” T1

Työntekijät kokivat, että vankeus voi toimia eräänlaisena motivaationa yhteyden rakentamiselle ja tilanteen tunnistamisessa työntekijällä nähtiin olevan tärkeä rooli. Työntekijänä on tärkeää tunnistaa, milloin yhteydenottoon kannustaminen on tarkoituksenmukaista ja lapsen edun mukaista ja milloin vanhemmuuden tukeminen tulisi toteuttaa muilla keinoilla. Näissä tilanteissa työntekijät kertovat tukeutuneensa lastensuojelun arvioon. Mikäli lastensuojelun näkemys on ollut, ettei vanhemman tapaaminen ole lapsen edun mukaista, ei rangaistusajan suunnitelman mukaista työtä ole edistetty siihen suuntaan.

Opinnäytetyön otanta oli työntekijöiden mukaan poikkeuksellinen, sillä yleisempää on, ettei naisvangilla ole yhteyttä lapsiinsa vankilaan saavuttaessa. Haastattelemistamme vangeista yli puolet olivat yhteydessä lapsiinsa ennen vankeutta ja vankeusaikana. Työntekijät kokivat, että vankilan perhetyö vastaa otannan kaltaisten naisten tarpeisiin. Työntekijöiden mukaan perhetyön vasteettomuus koskettaa pikemminkin niitä naisia, joille vanhemmuuden toteuttaminen muuttuu ajankohtaiseksi vasta vankeusaikana.

Vankeustuomion myötä äiti etäänny rikollisesta elämäntyylistä tai päihteistä, halu parantaa suhdetta lapseen voi tällöin voimistua. Työpajassa oivallettiin, ettei vanhemmuuden käsittelyn tulisi läheskään aina olla yhteydenpidon sidonnaista. Sen sijaan, että ensisijaisesti vanhemman ja lapsen välille rakennettaisiin yhteyttä, voidaan vanhemmuutta käsitellä tukemalla vangin suhdetta omaan äitiyteensä. Tällaisen työskentelyn tukena voisi toimia Lapset puheeksi -menetelmän voimavarakeskeinen työote ja strukturoitu keskustelu.

Lapset puheeksi -menetelmän työntekijät kokivat tarpeelliseksi osaksi tulevaisuuden perheyötä vankilassa. Menetelmän siirtäminen sellaisenaan vankilaympäristöön voisi ryhmän mielestä olla haastavaa, mutta työotteesta he nimesivät paljon hyvää. Työntekijöiden mukaan Lapset puheeksi -menetelmän kaltainen työskentely mahdollistaisi perhetilanteen realistisen käsittelyn, motivoisi vapautumisen jälkeen hakeutumaan palveluihin ja auttaisi vankia keskustelemaan esimerkiksi vankeudesta lapsen tasoisesti. Säännöllinen yksilötyö ja Lapset puheeksi -menetelmän kaltainen työote voisi työntekijöiden mukaan lisätä vanhemman ymmärrystä perhetilanteen todellisesta tilasta ja lisätä motivaatiota omien vanhemmuuden taitojen kehittämiseen.

7 Johtopäätökset

Tässä luvussa käsittelemme opinnäytetyömme johtopäätöksiä. Etävanhemmuus ja siihen liittyvät erityispiirteet nousivat keskeisenä seikkana esiin vankihaastatteluissa. Tämä on luonnollista, sillä suljettu vankilaympäristö asettaa äidit väistämättä etävanhemman rooliin. Johtopäätöksissä vanhemmuuden tukemista tarkastellaan etävanhemmuus huomioiden.

Opinnäytetyömme oli määrä vastata tutkimuskysymyksiin Millaisia ovat naisvankien vanhemmuuteen liittyvät tuen tarpeet? ja Miten Lapset puheeksi -menetelmää voidaan hyödyntää naisvankien vanhemmuuden tukemiseksi? Opinnäytetyön tarkoituksena oli selvittää, millaisia tuen tarpeita naisvangeilla on liittyen vanhemmuuteen ja voisiko Lapset puheeksi -menetelmä vastata näihin tarpeisiin. Lisäksi työn tarkoitus oli tuoda vankien itse sanoittamat tarpeet osaksi ohjelmatyön kehittämistyötä, yhdessä henkilökunnan kanssa.

7.1 Naisvangin suhde omaan vanhemmuuteen

Keskeisimpänä opinnäytetyön tuloksena nousi esiin naisvankien sanoittama konkreettisen tuen tarve, kuten säännöllisemmän yhteydenpidon mahdollistaminen. Kysyttäessä omaan vanhemmuuteen liittyvistä haasteista tai voimavaroista, opinnäytetyön tuloksissa korostui vankien kokevan haasteena vanhemman ja lapsen välisen suhteen ylläpitämisen vankilasta käsin. Naisvangit kokivat konkreettisen yhdessäolon sekä lasten kanssa yhdessä vietetyn ajan olevan ehdollistettuja omaan vanhemmuuteensa. Opinnäytetyön tuloksissa korostuu, että naiset hahmottivat vanhemmuuttaan rajojen asettajana sekä huoltajana (kts. kuvio 1). Haastateltavat mielsivät

vanhemmuuden taidot kyvyksi suoriutua perhe-elämään liitetyistä arjen askareista. Haastattelut käsittivät vanhemmuuden taitojen olevan niitä asioita, joita vanhempi konkreettisesti tekee huolehtiessaan lapsesta ja erityisesti lapsen fyysisistä tarpeista. Haastatteluihin osallistuneet naisvangit eivät sanoittaneet tuen tarpeita liittyen tunne- ja vuorovaikutustaitoihin tai laajemmin mentalisaatiokykyyn. Mentalisaatiokyvyllä tarkoitetaan henkilön kokemusta itsestä eli omasta minuudestaan, kokemusta toisesta ihmisestä sekä näiden kahden kokemuksen välillä vallitsevasta tunnetilasta (Keinänen 2017, 82). Mentalisaatiokyky vaikuttaa yksilön tapaan nähdä itsensä sekä omien toimien vaikutus ympäristöön.

Työpajaan osallistuneet työntekijät sanoittivat vankien käsityksen itsestään ja vanhemmuudestaan olevan toisinaan epärealistinen. He kertoivat, että vankilan vanhemmuusryhmässä oli esitetty erilaisia lapsiin kohdistuvan kaltoinkohtelun muotoja, jotka koskettavat suurta osaa lapsista jossain elämänsä vaiheessa. Kukaan ryhmään osallistuneista äideistä ei kokenut näiden kaltoinkohtelun muotojen koskettavan omia lapsiaan tai omaa vanhemmuuttaan. Vanhemmuuteen liittyvä mentalisaatiokyky ilmenee juuri kykynä pohtia lapsen kokemuksia, tarpeita ja tunteita. Erilaiset mielenterveyden häiriöt sekä persoonallisuushäiriöt ovat yhteydessä puutteelliseen mentalisaatiokykyyn. (Kalland 2014, 30-35.) Persoonallisuushäiriöt koskettavat merkittävää osaa naisvangeista, joka osaltaan selittäisi sitä, ettei naisvangeilla ole yhtäläisiä mahdollisuuksia sanoittaa vanhemmuuden taitoihin liittyviä tuen tarpeita verrattuna väestöön, jolla ei ole vastaavaa traumataustaa.

Haastattelemillamme naisvangeilla oli vaikeuksia ymmärtää, mitä vanhemmuuden taidoilla tarkoitetaan. Aikaisemmat traumakokemukset sekä puutteelliset tunnetaidot voivat olla yksi syy, miksi haastateltavat sanoittivat konkreettisia tuen tarpeita kysyttäessä vanhemmuuden taitoihin liittyvistä tuen tarpeista. Kun henkilöllä on vaikeuksia tunnistaa tai nimetä omia tunteitaan, voi niihin liittyviä tuen tarpeita olla mahdotonta sanoittaa. Myös Mäkelä on omassa pro gradu -tutkielmassaan (2014, 73) tunnistanut vankilassa tehtävän vanhemmuustyöskentelyn haasteeksi vankien vaikeudet tunnistaa kulttuurisen mallitarinan mukaisen vanhemmuuden menettelymallia. Opinnäytetyön tuloksien perusteella voimme todeta, että vangit hyötyisivät työmenetelmistä, joilla peilata omaa käsitystään vanhemmuudestaan suhteessa normin ja kulttuuristen arvojen mukaiseen vanhemmuuteen, joka sisältää kaikki vanhemmuuden roolit. (kts. kuvio 1).

Äitiys ja vanhemmuus ovat abstrakteja ja toisaalta yksilön itsensä määritettävissä olevia kokemuksia itsestä tai toisista (Siltala 2006, 174). Vanhemmuuden taitojen vahvistaminen ja kokonaisvaltainen käsittely on siis tarkoituksenmukaista myös sellaisten naisvankien kohdalla, joilla ei ole yhteyttä lapsiinsa tai yhteys on heikko. Äitiyden ja vanhemmuuden määritelmiin vaikuttavat kulttuurilliset mallitarinat eli yleisesti hyväksytyt normit toteuttavat äitiyyttä. Äitiys voidaan myös nähdä monivaiheisesti kehittyvänä prosessina, joka kehittyy ja muuttuu mielentilana läpi äidin elämänkaaren (Siltala 2006, 174-175). Edellä mainittu kuvaus äitiydestä mielentilana tukee vanhemmuuden teemojen käsittelyä myös niissä tilanteissa, joissa vanhemmalla ei ole

yhteyttä lapseen. Kun haastatteluissa kysyimme, miksi vanhemmuuden tukeminen vankeusai- kana on tärkeää, eräs haastateltavista, jolla ei ollut yhteyttä lapsiinsa vastasi, että vankeus- tuomio ei vie häneltä äitiyttä. Äitiys on henkilökohtainen minuuteen ja identiteettiin liitetty ajatus itsestä. Tätä voimavarana nähtävää kokemusta itsestä, olisi mielekästä hyödyntää osana vankilassa toteutettavaa kuntouttavaa ohjelmatyötä. Teija Karttunen on tutkinut nais erityistä päihdehoitoa ja todennut, että lähtökohtana suhteen rakentamiselle muihin ihmisiin, tulee nähdä suhteen työstäminen omaan itseensä (2019, 249). Naisvankien kokemat ihmissuhdevau- riot vaikeuttavat heidän kykyänsä kiinnittyä toisiin ihmisiin (Bloom 2013, 134). Opinnäytetyön tuloksien perusteella naisvangit osoittavat halua ja tahtoa rakentaa suhdetta lapsiinsa. Vanki- lan tehtävä on kuitenkin tarjota näille naisille kuntouttavaa ohjelmatyötä, jonka ensisijaisena tavoitteena on yhteyden rakentaminen itseensä. Vankien mahdollisuudet onnistua rikoksetto- man elämän tavoittelussa vahvistuvat, kun heidän tietämyksensä, taitonsa ja resurssinsa hyvän elämän saavuttamiseen lisääntyvät. Voimavaralähtöisen GLM-ajattelun mukaan yksilö tavoitte- lee rikoksia tehdessäänkin näitä inhimillisiä tarpeita, mutta juuri puutteellisten taitojen ja ky- kyjen vuoksi pyrkii tavoitteisiinsa haitallisoin keinoin. (Lassila 2014, 215.) Opinnäytetyömme tu- loksien valossa vaikuttaisi siltä, että naisvankien puutteelliset kyvyt tai taidot koskevat puut- teellisia tunnetaitoja sekä heikkoa mentalisaatiokykyä. Nämä tunne-elämän haavoittuvuudet vaikuttavat osaltaan naisvankien kapasiteettiin suoriutua vanhemmuudesta.

7.2 Lapset puheeksi -menetelmä naisvankien vanhemmuuden tukena

Lapset puheeksi -menetelmän pääasiallinen tehtävä on tukea lapsen toimivaa arkea sekä tur- vata lapsen kasvu ja kehitys (Solantaus 2006, 3). Lapset Puheeksi -keskustelujen tarkoitus on lisätä ymmärrystä lapsen positiivisen kehityksen mahdollisuuksista haastavissakin elämän tilan- teissa (Solantaus & Niemelä 2016, 27). Vanhemman elämää koskettavat haasteet sekä vankilaan johtanut huono-osaisuus haastavat lapsen hyvinvointia. Nämä näkökulmat itsessään jo tukevat menetelmän vakiinnuttamista osaksi vankilassa tehtävää perhetyötä.

Lapset puheeksi -menetelmän hyödyntäminen naisvankien vanhemmuuden tukena näyttäytyy opinnäytetyön tulosten valossa perustellulta. Äidit, jotka ovat osallisena lastensa arjessa van- keustuomiostaan huolimatta, hyötyisivät Lapset puheeksi -menetelmästä sellaisenaan. Lapset puheeksi -keskusteluiden tarkoitus on auttaa kipeän, koko perhettä koskevan haasteen avaa- mista yhteiseen rakentavaan keskusteluun (Kasvuntuki 2017). Vanhemman vankeusrangaistus voidaan nähdä lapsen arjen haavoittuvuutena, jolla väistämättä on vaikutuksia lapsen arjessa. Lapset puheeksi -menetelmän avulla haavoittuvuuden sanoittaminen kaikkien lapsen kehitys- ympäristöiden kesken on mahdollista. Tämän kaltaisissa tilanteissa vankeustuomion puheeksi ottaminen lapsen tasoisesti tukee perheen hyvinvointia ja yhteisen ymmärryksen löytyminen on lapsen edun mukaista.

Vankilaympäristö tuo Lapset puheeksi -menetelmän toteuttamiselle omat erityispiirteensä rajoitustoimenpiteiden vuoksi. Vankeustuomiota suorittava vanhempi ei elä arkea perheensä kanssa, eikä siis välttämättä ole tietoinen arjessa meneillään olevista asioista. Lapsen tai lasten osallistuminen keskusteluihin vankilaympäristössä asettaa myös oman haasteensa työskentelyn toteuttamiselle sellaisenaan. Toteuttamassamme työpajassa Hämeenlinnan vankilassa kävi ilmi, ettei Lapset puheeksi -menetelmä ole Hämeenlinnan vankilassa aktiivisessa käytössä. Lapset puheeksi -menetelmää on käytetty erityisohjaajien arvioiman tarpeen mukaan. Lapset puheeksi -menetelmää hyödynnettäessä on nähty hyväksi, että vanhemmuuden tukeminen olisi rangaistusajansuunnitelman tavoitteena. Vangin kanssa tehtävässä Lapset puheeksi -keskustelussa on ollut pääsääntöisesti paikalla vain vanki ja ohjaaja.

Vankeustuomiota suorittavat äidit sanoittivat kaipaavansa tukea vankeustuomion käsittelyyn lapsen kanssa. Naisvankien traumatausta vaikuttaa heidän tunne-, vuorovaikutus- sekä ihmishuuhdetaitoihin. Sosiaalisesti turvattomissa ympäristöissä eläneet naiset ovat kokeneet sosiaalista kaltoinkohtelua ja voivat mallintaa tätä myös omissa läheisyyksissään (Bloom 2013, 134). Aineistomme perusteella nämä haasteet näyttäytyvät juuri lapsen kohtaamisessa lapsen ikätasolle soveltuvalla tavalla. Opinnäytetyömme tuloksista käy ilmi, että äidit uskoivat menetelmän lisäävän omaa ymmärrystään lastensa tilanteesta. Lapset puheeksi -keskustelujen on määrä synnyttää yhteinen ymmärrys siitä, miten lapsen elämässä olevat aikuiset voivat tukea lasta vanhemman oireillessa (Kasvuntuki 2017).

Toisaalta Lapset puheeksi -keskusteluilla pyritään vahvistamaan myös vanhemman pystyvyyden kokemusta omassa roolissaan (Solantausta & Niemelä 2016, 27). Lapset puheeksi -menetelmää hyödyntämällä vankeustuomiota suorittavan äidin osallisuuden kokemukset lisääntyisivät merkittävästi. Lapset puheeksi -menetelmän periaatteisiin kuuluu osapuolien asiantuntijuuden kunnioitus (Kasvuntuki 2017). Kunnioitus ja kuulluksi tuleminen vahvistat vankeustuomion myötä etävanhemman rooliin asettuneen äidin osallisuutta lastensa elämässä. Kunnioittavalla ja voimavaraorientoituneella työskentelyllä vankia tuetaan oman aktiivisen toimijuuden vahvistamiseen, joka osaltaan luo vangille edellytyksiä sitoutua lapsen hyvinvointia tukeviin toimiin (Hujala, Puonti & Saarnio 2004, 247-248.) Osallisuudella ja vanhemman roolin vahvistamisella tuetaan myös naisvangin aktiivista toimijuutta, joka osaltaan vahvistaa naisvangin pystyvyyden ja minuuden käsityksiä (Siitonen 1999, 117). Naisvankit itse näkivät Lapset puheeksi -menetelmällä olevan suora yhteys lapsen ja vanhemman väliseen suhteeseen. Voimavaraorientoitunut työskentely vahvistaa osaltaan myös äidin sitoutumista rikoksettoman elämän tavoitteluun.

Työntekijöiden pajassa kävi ilmi, että aineistomme otanta poikkeaa merkittävästi yleisestä naisvankiaineeksesta. Haastattelemistamme naisvangeista suurin osa eli arkeaan lastensa kanssa ennen vankeustuomiota ja yhteinen koti oli tavoitteena myös tuomion jälkeen. Tällaisessa perhetilanteessa elävät vangit hyötyvät kiistatta Lapset Puheeksi -keskusteluista. Haastateltavat eivät olleet osallistuneet Lapset puheeksi -työskentelyyn kuluvan vankeustuomion aikana.

Työntekijöiden mukaan otannastamme poiketen tyypillisin perhetilanne on se, että vankilaan tulevan naisen lapset ovat olleet sijoitettuna kodin ulkopuolelle jo ennen vankeustuomion alkamista. Vankilassa vietetty aika voi herättää halun toteuttaa omaa vanhemmuuttaan ja se käsitetään usein niin, että vangit toivovat saavansa yhteyden lapsiin. Pitkään erossa vietettyjen vuosien jälkeen tapaamiset ja niiden järjestelyt eivät ole aina lapsen edunmukaisia. Kuten Rikosseuraamuslaitoksen lapsi- ja perhetyön linjauksissa todetaan, lapsen etu on päätöksen teossa ensisijaisempi kuin vanhemman etu (2019, 10). Muutostarpeen herätessä olisi hyvä, että naisille olisi tarjota työkalu, joka auttaa jäsentämään omaa vanhemmuutta sekä tarkastelemaan omia vanhemmuuden taitoja, ennen yhteydenottoa lapsiin. Lapset puheeksi -keskustelun kaltainen voimavarakeskeinen, mutta realistinen strukturoitu haastattelurunko voisi avata käsitystä omista vanhemmuuden taidoista.

7.3 Vanhemmuuden taidot osaksi ohjelmatyötä

Kysyttäessä toiminnan kehittämistä, opinnäytetyön tuloksissa korostui naisvankien sanoittama tarve vertaistuelle. Vangit osoittivat halukkuutta osallistua ohjattuihin vertaistukiryhmiin. Myös työpajaan osallistuneet työntekijät kokivat erilaiset vertaisryhmät toimivina ja tunnustivat vankien halukkuuden osallistua niihin. Ohjelmatyön kehittäminen vastaamaan tähän tarpeeseen olisi tarkoituksen mukaista. Vertaisuhteilla on tärkeä rooli yksilön elämässä ja ne muodostetaan ihmisiin, jotka ovat kehityksellisesti, sosiaalisesti, kognitiivisesti ja emotionaalisesti samalla tasolla (Toivonen 2021, 7). Haastattelumme osallistuneista naisista jokainen kertoi vertaistuella olleen vaikutuksia oman vanhemmuuden käsittelyyn vankeusaikana. Erityisesti sellaisella vertaisuudella, joka on syntynyt spontaanisti osastoilla. Vertaisuuden merkitys korostuu kuulluksi ja ymmärretyksi tulemisen kokemuksissa ja se tarjoaa apua tunteiden käsittelyyn (Toivonen 2021, 51).

Vanhemmuuden taitojen puutteellisuus ja niiden sanoittamisen haasteet voisivat olla teema, jota käsitellä Lapset puheeksi -menetelmän kaltaisella työskentelyotteella vankilaympäristössä. Menetelmä pohjautuu realistiseen, mutta suotuisasti säilytettyyn tapaan tarkastella lapsen tilannetta ja mahdollisuuksia, sekä omaa vanhemmuuttaan. Menetelmän avulla vanhemmalle voisi tehdä näkyväksi vankeusajan vaikutukset lapsen arjessa, mutta myös sanoittaa riittävän hyvään vanhemmuuteen liittyviä taitoja. Lisäksi menetelmää voisi hyödyntää vangin sisäisen motivaation herättelyyn suhteessa henkilökohtaisten vanhemmuuden taitojen kehittämiseen.

Haastateltavat ja työntekijät kokivat, että vankilan ohjelmatyötä tulisi kehittää niin, että se huomioisi perhetilanteen ja vangin oman elämäntilanteen kokonaisvaltaisemmin. Haastateltavat toivoivat, että perhetilanne kartoitettaisiin heti vankilaan saavuttua jokaisen naisvangin kohdalla. Työpajaan osallistuneet työntekijät tunnustivat saman tarpeen, mutta kokivat ettei riittäviä resursseja kartoituksen tekemiselle ole. Haastateltavien kokemus oli, että heidän tulee

itse aktiivisesti pyytää perhetyötä osaksi rangaistusajan suunnitelmaa. Myös Salovaara on tutkimuksessaan naisvangeista osoittanut, että systemaattinen kaikkiin ulottuva avun saanti vankeusaikana on koettu puutteellisena (2019b, 195). Vanhemmuuden ja äitiyden käsittely vankeusaikana nähtiin tärkeänä, vaikka suhde omaa lapseen olisi heikko tai sitä ei olisi lainkaan. Tästä syystä olisi tarkoituksen mukaista työskennellä vanhemmuuden teemojen äärellä jokaisen naisvängin kanssa, jota vanhemmuus koskettaa. Työntekijöiden mukaan tämänhetkiset resurssit eivät mahdollista kokonaisvaltaista perhetilanteen tukemista, vaan tarvittaisiin niin ajallisia resursseja, kuin henkilökuntaresursseja. Rikosseuraamuslaitoksen lapsi- ja perhetyön linjauksien (2019, 18) mukaan perhetilanteen selvittämiseksi käytetään Lapset puheeksi -menetelmää. Kuitenkaan kukaan haastattelemistamme naisvangeista ei ollut osallistunut Lapset puheeksi -keskusteluun eikä työpajaan osallistuneista työntekijöistä kukaan ollut suorittanut Lapset puheeksi -menetelmäkoulusta. Vankilaympäristön puitteissa Lapset puheeksi -menetelmän toteuttaminen sellaisenaan on haastavaa rajoitustoimenpiteiden vuoksi.

Opinnäytetyössämme kävi ilmi, että vangit mielsivät vanhemmuuden roolin huoltajana ja elämän opettajana (kts. kuvio 1). Vanhemmuuden roolikartta kuitenkin asettaa vanhemmuudelle viisi keskeistä osa-aluetta. Huoltaja ruokkii, vaatettaa, antaa levon ja huolehtii arjen askareista, kuten ulkoilusta ja rahan käytöstä. Elämän opettaja taas välittää arvoja, opettaa arkielämän taitoja ja tapoja, sekä mallintaa aikuisuutta. Vanhemmuuden roolikartta käsittää näiden lisäksi vielä kolme osa-aluetta, rajojen asettaja, ihmissuhdeosaaja ja rakkauden antaja. (kts. kuvio1). Kolmen viimeksi mainitun vanhemmuuteen liitetyn roolin suorittamiseen liittyy tunne- ja vuorovaikutustaitojen sekä mentalisaatiokyvyn omaaminen. Rikollisuuden ja huonon osaisuuden kasaantuminen perheisiin johtuu usein juuri vanhempien puutteellisista kasvatuskyvyistä (Kivivuori ym. 2018, 123).

Tästä syystä on perusteltua sanoa, että vankeusaikaista perhetyötä tulisi toteuttaa niin, ettei sen ensisijaisena tehtävä ole vanhemman ja lapsen suhteen rakentaminen, vaan vängin omien vanhemmuuden taitojen käsittely. Tämä oivallus aiheutti keskustelua työpajassa ja synnytti ideoita vanhemmuuden taitoja tarkastelevan kysymyspatteriston kehittämiseksi osaksi vankilan perhetyötä. Strukturoitu haastattelurunko voisi olla yksi työkaluista, jonka avulla vängin vanhemmuutta käsitellä. Voimavarakeskeinen, mutta realistinen strukturoitu haastattelurunko, voisi sisältää kysymyksiä, kuten miten olet vanhemmuuttasi toteuttanut? Mikä sinulle on vanhempana tärkeää? Mitä osaat vanhempana hyvin? Mistä asioista olet saanut vanhempana hyvää palautetta? Mitä haluaisit oppia vanhempana lisää? Mitä turvallinen ihmissuhde tarkoittaa sinulle? Mistä huomaat, miltä sinusta tuntuu? Millaisista ajatuksista ja tunteista saat voimaa?

Näiden kysymyksen tarkoituksena on siirtää katse lapsen ja vanhemman välisestä suhteesta itse vanhempana. Vanhemmuuden taitojen vahvistaminen vankeusaikaisen perhetyön tavoitteena edistää myös lapsen ja vanhemman suhdetta, kuitenkin painottaen työn vanhempana. Keskeistä olisi rakentaa kysymyspatteristo, jonka painopiste on voimavarojen havainnoinnissa

sekä hyvän huomaamisessa. Vahvistamalla vangin minuutta sekä käsitystä omista kyvyistään, hän voi saavuttaa itselleen asettamia päämääriä (Siitonen 1999, 117). Mikäli vangilla on päämääränä vahvistaa rooliaan vanhempana, niin hänen aktiivista toimijuuttansa päämäärän saavuttamiseksi tulee tukea voimavarakeskeisellä työotteella. Tunne- ja vuorovaikutustaitojen tukeminen sekä mentalisaatiokyvyn vahvistaminen lisäävät vangin kapasiteettia tarkastella omia vanhemmuuden taitojaan. Tämä linkittyy vahvasti Good lives model -ajatteluun, jonka pyrkimys on motivoida henkilöitä työskentelemään itsensä kanssa haluamansa elämän saavuttamiseksi (Lassila 2014, 216). Vangin sitoutuminen muutokseen on merkittävässä osassa tarkasteltaessa vanhemmuuden taitoihin liitettävien edellytysten kehittymistä. Henkilöstön ja vangin väliset vuorovaikutussuhteet, vankilan tuottamat olosuhteet sekä vankeustuomion myötä muodostuvat sosiaaliset rakenteet haastavat voimaantumista. (Siitonen 1999, 117.) Painottamalla rikosseuraamustyötä voimavarakeskeisyyteen edellä mainitut teemat voivat osaltaan tukea vangin voimaantumista.

Yleissopimus lapsen oikeuksista (59/1991) varmistaa, että lapsella on oikeus tavata ja pitää säännöllisesti yhteyttä vanhempansa. Vanhemmalla taas on velvollisuus vastata lapsen kasvusta ja kehityksestä lapsen edun mukaisesti. Mikäli vanhempi on estynyt tai muulla tavoin kykenemätön huolehtimaan lapsen edun toteutumisesta, on valtiolla velvollisuus turvata lapsen edun toteutuminen. Jotta vankeusrangaistukseen tuomittu vanhempi kykenisi vastaisuudessa suoriutumaan velvollisuudestaan turvata lapsen kehitys ja kasvu, tulee hänen vanhemmuuttaan tukea vankeusaikana ensisijaisesti vanhemmuuden taitoja vahvistamalla. Lapset ja äitiys näytettyvät merkityksellisenä juuri muutosmotivaatiossa sekä eheytymisessä, riippumatta siitä onko vanki aiemmin toteuttanut etä- vai lähivanhemmuutta (Salovaara 2019b, 195).

8 Pohdinta

Tässä luvussa pohdimme opinnäytetyötämme prosessina. Kuinka työ eteni, mitä oivalsimme ja millaista ammatillista kehittymistä tunnistamme itsessämme opinnäytetyöprosessin myötä. Käsittelemme lopuksi tuloksien hyödyllisyyttä ja millaisia jatkotutkimusehdotuksia opinnäytetyömme aiheen myötä nousi tarkasteluun.

8.1 Opinnäytetyöprosessin ja ammatillisen kehittymisen reflektointi

Haluaisimme yhdistää molempien kiinnostuksen kohteet sekä osaamisen yhdeksi opinnäytetyöksi. Helmi opiskelee rikosseuraamusalan sosionomiksi Laureassa Tikkurilan kampuksella. Helmin opinnot ovat painottuneet rikos- ja päihdetaustaisten henkilöiden kuntouttamiseen ja uusintarikollisuuden vähentämiseen. Eevastiina opiskelee sosionomitutkintoa Laureassa Lohjan kampuksella. Hän on opinnoissaan painottunut lastensuojeluun ja on erityisen kiinnostunut lapsen ja vanhemman välisestä vuorovaikutuksesta sekä sen vaikutuksista varhaislapsuudessa.

Lisäksi olimme kiinnostuneita työskentelemään nais erityisyyden näkökulmista ja halusimme oppia tästä enemmän.

Hämeenlinnan vankila tuntui luontevalle yhteistyökumppanille sekä nais erityisyyden, vanhemmuuden, että vankeuden näkökulmista. Aloitimme opinnäytetyön aiheen suunnittelun loka-kuussa 2021 tapaamalla Hämeenlinnan vankilan erityisohjaajia sekä kirjoittamalla aiheanalyysin. Opinnäytetyön aiheeksi muodostui Lapset puheeksi -menetelmän hyödyntäminen lyhytaikaisvankien ohjelmatyössä. Marras-joulukuussa kirjoitimme opinnäytetyön suunnitelman, jonka perusteella haimme tutkimusluvut Rikosseuraamuslaitoksen Keskushallintoyksiköstä.

Edetessämme haastatteluihin, kävi ilmi, ettei Hämeenlinnan vankilassa ollut tuolloin riittävästi haastateltavaksi soveltuvia lyhytaikaisia naisvankeja, joten jouduimme muokkaamaan tutkimuksen sisältöä niin, että se käsittelee vangittuja äitejä yleisesti, tuomion pituudesta riippumatta. Toteutimme vankien haastattelut helmikuussa 2022, syvensimme tutkimuksen teoriaosuutta sekä litteroimme haastatteluaineistoa maaliskuussa ja järjestimme aamupäivän mittaisen työpajan Hämeenlinnan vankilan työntekijöille huhtikuussa. Lopuksi avasimme työpajan annin kirjalliseen muotoon, sekä haastattelujen ja työpajan myötä muodostuneet johtopäätökset.

Opinnäytetyön valmistuminen aiheen valinnasta viimeistellyn työn palautukseen oli kokonaisuudessaan laaja prosessi, johon sisältyi useita eri vaiheita. Prosessin laajuus oli meille molemmille yllättävä, ehdimme tuntea monenlaisia tunteita toivottomuudesta onnistumiseen kaikissa työn vaiheissa. Suuren tutkimuksellisen kokonaisuuden hahmottaminen ja hallitseminen oli meille molemmille uutta. Koimme kuitenkin saavamme riittävästi tukea sekä opinnäytetyön ohjaajalta, että työelämän kumppanilta.

Opinnäytetyöprosessissa pyrimme tekemään työnjakoa omien vahvuksiemme mukaan. Halusimme minimoida työstä riskin kahden kirjoittajan tunnistamiseen. Tästä syystä kirjoitimme kaikkia osioita yhdessä, toisen kirjoitusta korjaten ja täydentäen. Prosessin edetessä havainnoimme, että Helmi on nopea tuottamaan tekstiä ja Eevastiina taas loistaa yksityiskohdissa ja sanamuodoissa. Haastattelut toteutimme yhdessä niin, että vuorottelimme kirjaajan ja haastattelijan välillä. Opinnäytetyön tekeminen parina oli mielekäästä. Yhteiset keskustelut sekä aiheen pohdinta parin kanssa, syvensivät ymmärrystämme tutkittavaan aiheeseen.

Tutkimuksen aikana opimme, että kysymyspatteriston tarkka valinta ja perusteellinen testaaminen auttaa lopullisen tuloksen tuottamisessa. Teimme molemmat ensimmäistä kertaa teemahaastattelua ja jälkikäteen tarkasteltuna, kysymysten asettelu olisi voinut olla vieläkin tarkempaan pohdittu. Törmäsimme haastatteluissa tilanteisiin, joissa haastateltava ei ymmärtänyt mitä kysymyksellä tarkoitamme, vaan vastasi hieman aiheen vierestä. Tämä antoi tuki tutkimustuloksiin vielä uuden, ennalta odottamattoman näkökulman, mutta haastattelijoina koimme, että olisimme pystyneet tarkentamaan käsitteistöä vielä selkeämmin. Tulevissa

tutkimuksissa tulemme testaamaan kysymyspatteristoa laajemmin ja panostamaan haastattelurungon luomiseen vieläkin yksityiskohtaisemmin. Lisäksi opimme, että kysymyspatteriston luomista auttaa tutkimusaiheen tarkka rajaaminen. Vaikka tutkijoina kamppailimme teema-haastattelun sisällön kanssa, onnistuimme luomaan haastateltaville turvallisen tilan keskustella vanhemmuudesta. Haastateltavat antoivat meille palautteen, jossa he kertoivat tullessa kuuluksi, sekä kokivat, että heidän näkemyksillään on painoarvoa. Lisäksi onnistuimme välittämään haastateltavien äänen työpajaan työntekijöille. Työntekijät kokivat työpajan tarjonnan heille mahdollisuuden reflektoida sekä kehittää omaa työskentelyään.

Vaikka vangit ja vanhemmuus on aiheena näyttäytynyt opinnäytetöissä aikaisemminkin, halusimme käsitellä aihetta siitä huolimatta. Nais erityisyys tunnustetaan rikosseuraamusalalla jatkuvasti enenevässä määrin ja halusimme oman tutkimuksemme kautta olla osa tätä prosessia. Koimme, että työparina meillä oli annettavaa naisvankeja koskevaan tutkimustyöhön ja opinnäytetyön aihe oli molemmille tärkeä. Haaveilimme yhteisen opinnäytetyön tekemisestä sosionomiopintojen alusta saakka ja olimme tyytyväisiä löytäessämme molempien kiinnostuksen kohteita käsittelevän aiheen. Opinnäytetyöprosessi oli meille sekä sisaruksina, että opiskelijoina opettavainen matka.

8.2 Eettisyyden ja luotettavuuden tarkastelu

Emme kumpikaan työskentele Hämeenlinnan vankilassa, joten olimme sekä työelämän kumppanille, että haastattelemillemme naisille entuudestaan tuntemattomia. Koimme, että tämä edesauttoi meitä kasaamaan hyvän ja varauksettoman tutkimusaineiston. Koska meillä ei ollut ennalta tietoa Hämeenlinnan vankilan perhetyöstä käytännön tasolla tai emme tunteneet haastattelemiamme vankeja entuudestaan, pystyimme lähestymään tutkimusaihetta ilman ennako-oletuksia. Lisäksi toinen meistä tuli kokonaan rikosseuraamusalan ulkopuolelta ja tämän vuoksi kykenimme esittämään myös sellaisia kysymyksiä, joita alan sisällä työskentelevä ei välttämättä osaisi esittää. Tästä syystä mikään tutkimuksen tuloksista ei näyttäytynyt meille itseltään selvänä.

Toteutimme opinnäytetyön tutkimuksen tutkimuseettisiä käytänteitä noudattaen. Noudattamalla käytänteitä ja ohjeita varmistuimme tutkimusaineiston asianmukaisesta käsittelystä. Koska tutkimus oli molemmille ensimmäinen laatuaan, olimme erityisen tarkkoja haastatteluaineiston oikeanlaisesta käsittelystä ja haastateltavien anonyymiteetin säilymisestä.

Tutkimuksemme luotettavuuteen vaikutti haastateltavien niukka määrä, sekä heidän erilaisuutensa verrattuna naisvankeihin kokonaisuudessaan. Mikäli olisimme onnistuneet saamaan haastatteluihin enemmän myös sellaisia naisia, joiden vankeutta värittää katkennut yhteys lapsiin, olisi tutkimusaineisto voinut olla luotettavampi. Järjestämämme työpaja vankilan henkilökunnalle kuitenkin toi näkyväksi myös sen, millainen on tyypillinen naisvanki ja millaisiin tarpeisiin heidän kohdallaan tulisi lähtökohtaisesti vastata. Vaikka haastatteluiden tulokset tunnustettiin

ammattilaisten työpajassa, olisimme silti toivoneet laajempaa otantaa, jotta tutkimustulos olisi ollut laajemmin hyödynnettävissä. Tutkimuksen luotettavuutta parantaa Hämeenlinnan vankilan työntekijöiden kanssa tehty yhteistyö. Heillä on ammatillinen osaaminen koskien nais erityisyyttä ja kokonaisvaltainen käsitys naisvankien moninaisuudesta ja tarpeista. Pelkkä haastatteluiden tuottama aineisto ei olisi auttanut meitä rakentamaan tutkimusta tässä laajuudessa, vaan työpajalla oli suuri rooli lopullisen johtopäätöksen muodostumisessa.

8.3 Tuloksien hyödyllisyys ja kehittämisehdotukset

Opinnäytetyö toi näkyväksi, että Lapset puheeksi -menetelmälle on paikkansa myös rikosseuraamuksissa. Kaikissa tapauksissa Lapset Puheeksi-menetelmä ei sellaisenaan toimi, mutta vaikka menetelmää itsessään ei voida täysin muuttaa, voidaan siitä ottaa vaikutteita ja hyödyntää sitä vankeusrangaistusta suorittavan äidin kanssa tehtävässä työssä. Naisvankien ohjelmatyötä ohjaa nais erityisyys ja nais erityisyyttä ohjaa voimavarakeskeisyys, joka on myös Lapset puheeksi -menetelmän keskiössä. Lisäämällä voimavarakeskeistä työtettä ja painottamalla työskentely hyvän huomaamiseen, lisätään turvallista ja vaikuttavaa työskentelyä rikosseuraamuksissa.

Aikaisemmissa tutkimuksissa on todettu, että naisvankien taustat ovat traumaattisia. Heidän historiassaan on tunnistettavissa vaille jäämistä ja laiminlyönnin kokemuksia, jotka taas vaikuttavat aikuisiän rikoskäyttäytymiseen, päihteiden käyttöön ja vanhemmuuden taitoihin. Myös meidän tutkimuksemme alleviivasi kohderyhmän traumataustan olemassaoloa ja tunnetaitojen puutteellisuutta. Tämä näyttäytyi muun muassa haasteena nimetä vanhemmuuden taitoja ja siihen liittyviä tuen tarpeita. Lapset puheeksi -keskustelun kaltaisella strukturoidulla haastattelulla voitaisiin lisätä naisvankien valmiuksia tunnistaa vanhemmuuden taitoja suhteessa omaan vanhemmuuteensa.

Tutkimusta tehdessä lähdimme pohtimaan tarkemmin mitä vanhemmuuden tukemisella todella tarkoitetaan. Ennalta ajattelimme sen tähtäävän perheen sisäisen dynamiikan paranemiseen, lapsen ja äidin välisen kommunikaation paranemiseen, sekä äidin ja lasten tapaamisten mahdollistamiseen varauksetta. Tutkimuksen edetessä saimme kuitenkin huomata, että tunne- ja vuorovaikutustaitoihin liittyvien haasteiden vuoksi naisvankien tarpeet ovat toisenlaisia, mitä he osaavat itse sanoittaa. Haastattelemamme naiset käsittivät vanhemmuuden konkreettisten toimintojen kautta, sen sijaan että he olisivat tarkastelleet äitiyttä emotionaalisella tasolla. Tämä ei liene yksin ole uusi teema tutkimuskeskusteluun, mutta riittävä löydös ohjaamaan Hämeenlinnan vankilaa kehittämään ohjelmatyötään vastaamaan tähän ilmiöön.

Jatkotutkimusehdotus olisikin kehittää naisvangeille kokonaisuudessaan uusi ohjelmatyö, Vanhemmuus puheeksi. Se tarjoaisi äidille mahdollisuuden tarkastella äitiyttä käsitteenä ja mitä se itsessä edustaa. Ohjelmatyö voitaisiin toteuttaa ryhmämuotoisena, jolloin se tarjoaisi naisvankien kaipaamaa vertaistukea, tai yksilötyönä, jolloin kokonaisvaltainen oman

elämäntilanteen tarkastelu olisi mahdollista. Sen sijaan, että vanhemmuuden tukeminen nähdään työnä, joka ensisijaisesti pyrkii lapsen ja vanhemman väliseen vuorovaikutukseen, se voitaisiin nähdä työnä, jonka tavoitteena on ymmärrys vanhemmuudesta ja sen osa-alueista it- sessä.

Lähteet

Painetut

Bloom, S. 2013. *Creating Sanctuary. Toward the evolution of sane societies.* New York: Taylor & Francis.

Eskola, J., Vastamäki, J. 2010. Teemahaastattelu: Opit ja opetukset. Teoksessa Aaltola, J., Valli, R. (toim.) *Ikkunoita tutkimusmetodeihin 1. Metodien valinta ja aineiston keruu: Virikkeitä aloittelevalle tutkijalle.* Jyväskylä: PS-Kustannus, 26-44

Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 2009. *Tutki ja kirjoita.* Hämeenlinna: Kariston Kirjapaino.

Hujala, A., Puonti, A. & Saarnio, T. 2004. *Lastensuojelu tänään.* Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.

Jokinen, A., Huttunen, L. & Kulmala, A. 2004. Johdanto: neuvottelu marginaalien kulttuurisesta paikasta. Teoksessa Jokinen, A., Huttunen, L. & Kulmala, A. (toim.) *Puhua vastaan ja vaieta - Neuvottelu kulttuurisista marginaaleista.* Helsinki: Gaudeamus Kirja, 9-19.

Juhila, Kirsi. 2006. *Sosiaalityöntekijöinä ja asiakkaina. Sosiaalityön yhteiskunnalliset tehtävät ja paikat.* Tampere: Vastapaino.

Kaakinen, S., Pietilä, L. & Solantaus, T. 2009. Kun vanhempi sairastaa: Perhekeskeisen työn perusteista, periaatteista ja käytännöistä. Teoksessa Larivaara, P., Lindroos, S. & Heikkilä, T. (toim.) *Potilas, perhe ja perusterveydenhuolto.* Jyväskylä: Duodecim, 116-124

Kalland, M. 2014. Vanhemman mentalisaatiokyky. Teoksessa Viinikka, A. (toim.) *Mentalisaatio perheiden kohtaamisessa.* Tampere: Mannerheimin Lastensuojeluliitto. 26-38.

Keinänen, M. 2017. Mentalisaatiohoito- menetelmien teoreettiset perusteet ja toteutus. Teoksessa Laitinen, I. & Ollikainen, S. (toim.) *Mentalisaatio - Teoriasta käytäntöön.* Tampere: Therapeiasääti

Purvis, M., Ward, T., & Willis, G. 2011. The Good Lives Model in Practice: Offence Pathways and Case Management. *European Journal of Probation*, 3(2), 4-28.

Sassi, T. & Huhtimo, P. 2006. *Kun perhe lusii. 1. painos.* Helsinki: Kriminaalihuollon tukisäätiö.

Siitonen, J. 1999. *Voimaantumisteorian perusteiden hahmottelua.* Oulu. Oulun yliopisto.

Siltala, P. 2006. *Nainen ja masennus.* Helsinki: Kirjapaja

Solantaus, T. 2006. Lapset puheeksi - kun vanhemmalla on mielenterveyden ongelmia. Manuaali ja lokikirja. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos.

Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2018. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.

Valokivi, H. 2004. Lainrikkokojan ääni auttamisjärjestelmässä. Teoksessa Jokinen, A., Huttunen, L. & Kulmala, A. (toim.) Puhua vastaan ja vaieta - Neuvottelu kulttuurisista marginaaleista. Helsinki: Gaudeamus Kirja, 115-133.

Vilkkä, H. 2019. Tutki ja kehitä. Keuruu: PS-Kustannus

Sähköiset

Enroos, R. 2008. Vankila lapsuudessa - Lapset vankilassa, Tutkimus lapsista, joiden elämää äidin vankeus värittää. Rikosseuraamusviraston julkaisuja. Vammala. Viitattu 29.4.2022 https://www.rikosseuraamus.fi/material/attachments/rise/julkaisut-risenjulkaisusarja/6BztFTf5K/1_2008_Vankila_lapsuudessa_lapset_vankilassa.pdf

Joukamaa, M. Aarnio J. Von Gruenewaldt, V. Hakamäki, S. Hypén, K. Lauerma, H. Lintonen, T. Mattila, A. Tyni, S. Vartiainen, H. Viitanen, P. Wuolijoki, T. 2010. Rikosseuraamusasiakkaiden terveys, työkyky ja hoidontarve. Perustuloraportti. Rikosseuraamuslaitoksen julkaisuja. Viitattu 12.4.2022. https://www.rikosseuraamus.fi/material/attachments/rise/julkaisut-risenjulkaisusarja/6AqMACEr8/RISE_1_2010_Rikosseuraamusasiakkaiden_terveys_tyokyky_ja_hoidontarve.pdf

Karttunen, T. 2019. Nais erityistä päihdehoitoa. Etnografinen tutkimus päihdehoitolaitoksen naistenyhteisöstä. Jyväskylän Yliopisto. Jyväskylä. Viitattu 4.5.2022. https://jyx.jyu.fi/bitstream/handle/123456789/65481/978-951-39-7839-6_vai-tos28092019.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Kasvun tuki. 2017. Toimiva lapsi & perhe -menetelmät: Lapset puheeksi -keskustelu. Viitattu 4.5.2022. <https://kasvuntuki.fi/menetelmat/lapsetpuheeksi/>

Kivivuori, J. & Linderborg, H. 2009. Tutkimus lyhytaikaisvankien elinoloista, elämäkulusta ja rikollisuudesta. Rikosseuraamusviraston julkaisuja 2009:2. Helsinki. Viitattu 28.10.2021. https://www.rikosseuraamus.fi/material/attachments/rise/julkaisut-risenjulkaisusarja/6AqMErwM2/2_2009_Lyhytaikaisvanki.pdf

Kriminaalihuollon tukisäätiö. 2020. Rikostaustaiset naiset asiakkaina - Opas työn tueksi. Blogi-kirjoitus. Helsinki. Viitattu 28.4.2022. <https://www.krits.fi/wp-content/uploads/2020/12/Rikostaustaiset-naiset-asiakkaina.pdf>

Kuitunen, K. 2020 Kohti yritysten osaamisverkostoja tutkimuksellisen kehittämisen avulla. Blogi-kirjoitus. Helsinki. Viitattu 15.5.2022. <https://journal.laurea.fi/kohti-yritysten-osaamisverkostoja-tutkimuksellisen-kehittamisen-avulla/#e3e9d072>

Laakkonen, E. & Raitio, V. 2021. Nais erityinen työ vankilassa - mitä se tarkoittaa? Rikosseuraamuslaitos. Viitattu 4.5.2022. <https://www.rikosseuraamus.fi/fi/index/ajankoh-taista/blogi/nais erityinen tyo vankilassa-mitasetarkoittaa.html>

Lapsi- ja perhetyön linjaukset. 2019. Rikosseuraamuslaitos. Viitattu 13.4.2022. https://www.rikosseuraamus.fi/material/attachments/rise/julkaisut-muut/6G5krDHMF/Lapsi- ja perhetyon linjaukset_2019.pdf

Lassila, T. 2014. Motivaation ilmeneminen puheessa ja motivaatiolle annetut merkitykset. Teoksessa Linderborg, H., Suonio, M. & Lassila, T. (toim.) Sosiaalityö ja sosiaalinen tuki rikosseuraamusalalla. Tampere: Suomen Yliopistopaino. Viitattu 16.4.2022. https://www.rikosseuraamus.fi/material/attachments/rise/julkaisut-risenjulkaisusarja/NdFcArAZr/RISE_1_2014_Sosiaalityo_ja_sosiaalinen_tuki_280214web_versio1.3.pdf

Mäkinen, E. 2014. Vankien vanhemmuuden tukeminen ja vankien lasten huomioiminen vankilasosiaalityössä. Pro gradu -tutkielma. Tampereen yliopisto, Yhteiskunta- ja kulttuuritieteiden yksikkö. Pori. Viitattu 16.4.2022. <https://core.ac.uk/download/pdf/250133695.pdf>

Mäntynen, O. 2020. Vastaanottokeskuksissa asuvien venäjänkielisten turvapaikanhakijavanhempien kokemuksia Lapset puheeksi -keskustelusta. Pro gradu -tutkielma. Turun yliopisto, Sosiaalitieteiden laitos. Turku. Viitattu 16.4.2022. https://www.utupub.fi/bitstream/handle/10024/150060/Mantynen_Outi_opinnayte.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Niemelä, M. 2022. Lapsen kehitysympäristöjen toiminnan ja palvelujen integrointi - kokemukset ja opetukset Lapset puheeksi -työstä. Oulun yliopistollinen sairaala. Viitattu 4.5.2022. <https://slideplayer.fi/slide/15322994/>

Rikosseuraamuslaitos. 2021. Hämeenlinnan vankila. Viitattu 28.4.2022. <https://www.rikosseuraamus.fi/fi/index/toimipaikatjayhteystiedot/vankilat/hameenlinnanvankila.html>

Rikosseuraamuslaitos. 2020. Rikosseuraamuslaitos. Viitattu 28.4.2022. <https://www.rikosseuraamus.fi/fi/index/rikosseuraamuslaitos.html>

Rikosseuraamuslaitoksen tilastollinen vuosikirja. 2019. Rikosseuraamuslaitos. Viitattu 12.3.2022. https://www.rikosseuraamus.fi/material/attachments/rise/julkaisut-tilastollinen-vuosikirja/pjx6k2qbp/Rikosseuraamuslaitoksen_tilastollinen_vuosikirja_2019_ISSN_2242-6957_verkkojulkaisu.pdf

Ryynänen, H.& Suomela, M. 2011. Lähelle - Selvitys yhteydenpitokäytännöistä ja niiden mahdollisista esteistä vankien ja heidän läheistensä välillä. Kriminaalihuollon tukisäätiö. Helsinki. Viitattu 29.10.2021. https://www.krits.fi/wp-content/uploads/2018/04/lahelle_raportti.pdf

Salovaara, U. 2019a. Päihteet ja nais erityisyys. Haaste 19(4), 25-25. Viitattu 4.5.2022. https://jyx.jyu.fi/bitstream/handle/123456789/73408/Haaste4-19_s24-25.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Salovaara, U. 2019b. Rikoksista tuomitut naiset - Yhteisöstä erottaminen ja takaisinliittymisen mahdollisuudet. Rikosseuraamusalan koulutuskeskus. Viitattu 10.12.2021 <https://jyx.jyu.fi/bitstream/handle/123456789/62777/978-951-39-7685-9.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

Saukkonen, A. 2021. Lapset puheeksi -työtapa tukee lasta ja auttaa myös vanhempaa. Tiimi-lehti 2020 (5). Viitattu 12.4.2022. <https://a-klinikksaatio.fi/ajankohtaista/lapset-puheeksi-tyotapa-tukee-lastaj-ja-auttaa-myos-vanhempaa>.

Solantaus, T. & Niemelä, M. 2016. Arki kantaa - kun se pannaan kantamaan. Perheterapia 1, 21-33. Viitattu 12.4.2022. <https://lapeetelasavo.files.wordpress.com/2018/05/arki-kantaa-kun-se-pannaan-kantamaan.pdf>.

Tammi-Moilanen. 2020. Naisvankiselvitys. Rikosseuraamuslaitoksen julkaisuja. Viitattu 23.4.2022. https://www.rikosseuraamus.fi/material/collections/20201019102643/7LDL7zoyH/Naisvankiselvitys_-_Selvitys_naisvankien_olosuhteista%2C_toiminnoista_web.pdf

Tourunen, J. & Perälä, J. 2004. Kohti kognitiivista yhteisöhoitoa? Helsingin vankilan päihteetön osaston arviointi- ja kehittämistutkimus. Rikosseuraamuslaitos. Vammala: Vammalan kirjapaino. Viitattu 4.5.2022. https://www.rikosseuraamus.fi/material/attachments/rise/julkaisut-muut/6DZKroCpb/Tourunen_ja_Perala.pdf

Toikko, T. & Rantanen, T. 2009. Tutkimuksellinen kehittämistoiminta - Näkökulmia kehittämissprosessiin, osallistamiseen ja tiedontuotantoon. Tampere University Press. Viitattu

29.11.2021. https://trepo.tuni.fi/bitstream/handle/10024/100802/Toikko_Rantanen_Tutkimuksellinen_kehittamistoiminta.pdf?sequence=1&isAllowed=y.

Toivonen, E. 2021. ”Ollaan kaikki tässä samassa suossa ja kyllä me selvitään.” Vertaistuen merkitykset ja rooli tukimuotona kehitysvammaisten lasten vanhemmille. Pro gradu -tutkielma. Itä-Suomen Yliopisto, Yhteiskuntatieteiden laitos. Viitattu 4.5.2022 <https://erepo.uef.fi/bitstream/handle/123456789/24778/1617944634963542805.pdf>.

Tutkimuseettinen neuvottelukunta. 2019. Ihmiseen kohdistuvan tutkimuksen eettiset periaatteet ja ihmistieteiden eettinen ennakoarviointi Suomessa. Viitattu 24.2.2022. https://tenk.fi/sites/default/files/2021-01/Ihmistieteiden_eettisen_ennakoarviointin_ohje_2020.pdf

Vanhemmuustaidot. 2022. Mieli Ry. Viitattu 15.4.2022. <https://mieli.fi/materiaalit-ja-koulu-tukset/tietoa-mielenterveyden-vahvistamisesta/perheet/vanhemmuustaidot/>

Varsinais-Suomen lastensuojelukuntayhtymä. 2013. Vanhemmuuden roolikartta. Viitattu 15.5.2022. <https://www.vslk.fi/index.php?id=19>

Yleissopimus lapsen oikeuksista 59/1991. Viitattu 15.4.2022. https://www.finlex.fi/fi/sopimukset/sopsviite/1991/19910059?sopviite_id=19910059

Julkaisemattomat

Jylhä-Ollila, J. & Seppänen, L. 2021. Lapset puheeksi -menetelmä. Luento 12.12.2021. Oulun ammattikorkeakoulu. Vantaa.

Työpaja. 2022. Vankilan työntekijöille järjestetty työpaja. 7.4.2022. Hämeenlinnan vankila. Hämeenlinna

Kuviot

Kuvio 1 Vanhemmuuden roolikartta.....	10
Kuvio 2 Kehitysympäristöt	14
Kuvio 3 Suojaavat tekijät.....	15
Kuvio 4 Hyvän elämän osa-alueet	18
Kuvio 5 SELF-malli	20

Liitteet

Liite 1 Tutkimuslupa	56
Liite 2 Tiedote tutkimukseen osallistujille.....	58
Liite 3 Suostumus tutkimukseen osallistumisesta	59
Liite 4 Teemahaastattelu.....	60
Liite 5 Esimerkki sisältöanalyysistä	61

Liite 1 Tutkimuslupa

RIKOSSEURAAMUSLAITOS

Tutkimuslupa

6/332/2022

31.1.2022

Eevastiina Suomala,
Helmi Suomala
Laurea-ammattikorkeakoulu
Rikosseuraamusala
Sosionomi

Hakemuksenne 20.1.2022

Tutkimuslupahakemus

Olette hakeneet Rikosseuraamuslaitokselta tutkimuslupaa Laurea-ammattikorkeakoulun opinnäytetyötä varten. Tutkielman ohjaajana toimii lehtori

Tutkimuksen aihe

Lapset puheeksi -menetelmän soveltaminen lyhytaikaisten naisvankien vanhemmuuden tukemisessa

Tutkimuksen toteutus

Noin 12 naisvangin haastattelut Hämeenlinnan vankilassa alkuvuonna 2022.

Lupahakemus

Haette lupaa haastatteluihin.

Päätös

Rikosseuraamuslaitoksen keskushallintoyksikkö myöntää teille tutkimusluvan hakemuksenne mukaisesti. Vankien haastattelut tulee tehdä vankilan johtajan tai apulaisjohtajan suostumuksella.

Vankien osallistuminen tutkimukseen on vapaaehtoista ja heiltä tulee pyytää yksilöity kirjallinen suostumus osallistumisesta tutkimukseen. Tutkimuksen tulokset on esitettävä niin, etteivät yksittäiset henkilöt ole tunnistettavissa. Tutkimusaineisto on säilytettävä siten, ettei se joudu ulkopuolisten käsiin. Tutkimusaineisto on tarkoitettu vain tutkimukselliseen käyttöön ja se on hävitettävä yksilötietojen osalta tutkimuksen valmistuttua. Tutkimuksen toteutus ja tutkimusaineiston keruu ei saa aiheuttaa kohtuutonta haittaa vankilan muulle toiminnalle.

Tutkimuksen valmistuttua siitä tulisi lähettää sähköinen kopio tai paperikopio Rikosseuraamuslaitoksen keskushallintoyksikköön, asianomaiseen vankilaan sekä Rikosseuraamusalan koulutuskeskuksen Kriminologiselle kirjastolle.

Osoite
Lintulahdenkatu 5
00530 Helsinki

Puhelin
029 56 88500

Faksi
029 56 65440

Sähköpostiosoite
kirjaamo.rise@om.fi

Www-osoite
rikosseuraamus.fi

vankilatuote.fi

Tutkimuslupa

31.1.2022

6/332/2022

Kari Riitta Digitaalinen
allekirjoittaja: Kari
Riitta 912214447
912214447 Päiväys: 2022.02.01
08:33:15 +02'00'

Riitta Kari,
kehitysjohtaja

Blomster Peter Digitaalinen allekirjoittaja:
Blomster Peter 912073386
912073386 Päiväys: 2022.01.31
16:07:55 +02'00'

Peter Blomster
erikoistutkija

Tiedoksi

Hämeenlinnan vankilan johtaja
Länsi-Suomen rikosseuraamusalueen johtaja

Osoite
Lintulahdenkatu 5
00530 Helsinki

Puhelin
029 56 88500

Faksi
029 56 65440

Sähköpostiosoite
kirjaamo.rise@om.fi

Www-osoite
rikosseuraamus.fi
vankilatuote.fi

Liite 2 Tiedote tutkimukseen osallistujille

Eevastiina Suomala, Helmi Suomala

Suostumus haastattelututkimukseen

6.1.2022

Tiedote tutkimukseen osallistujille

Pyydämme Sinua osallistumaan opinnäytetyömme tutkimukseen, jonka tarkoituksena on selvittää, miten Lapset Puheeksi -menetelmä palvelisi myös lyhytaikaistuomiota suorittavia vankeja. Keskeistä olisi tukea vankien suhdetta omiin lapsiin tuomion aikana sekä vahvistaa vanhemmuutta siinä määrin kuin se on mahdollista hyödyntäen Lapset puheeksi -menetelmää. Lisäksi selvitämme, millaisia tuen tarpeita lyhytaikaisilla naisvangeilla on liittyen omaan vanhemmuuteen.

Tutkimusta varten haastattelemme halukkaita vankeja Hämeenlinnan vankilassa. Pyydämme Sinua osallistumaan ja kertomaan oman näkemyksesi Lapset Puheeksi-menetelmästä tai vanhemmuuteen liittyvistä tuen tarpeista vankeusaikana. Haastattelujen tarkoituksena on kartoittaa Lapset Puheeksi -menetelmään osallistuneen vangin omia kokemuksia menetelmän toimivuudesta. Mikäli et ole osallistunut Lapset Puheeksi -työskentelyyn, Sinulle esitellään menetelmän pääpiirteet suullisesti sekä hyödyntäen vankilan esitettä Lapset puheeksi -keskustelusta. Lisäksi haastattelu sisältää kysymyksiä vanhemmuudesta sekä miten vankilan perhetyötä voitaisiin kehittää vanhemmuutta tukevaksi.

Tutkimukseen osallistuminen on täysin vapaaehtoista ja tutkimusprosessin jokaisessa vaiheessa Sinulla on mahdollisuus perua tai keskeyttää osallistumisesi tutkimukseen. Haastattelemme kaikki tutkimukseen osallistuvat henkilöt itse ja haastattelut käydään yksilöhaastatteluina. Sinun suostumuksellasi nauhoitamme haastattelut. Haastattelutilanne kestää noin tunnin.

Tutkimuksen aikana kerätyn tiedon käsittelemme luottamuksellisesti. Analysoimme aineiston itse eikä nimesi näy missään osassa tutkimusta. Tutkimustuloksia käsitellään myöhemmin vankilan ammattihenkilöstölle järjestettävässä työpajassa. Henkilötiedot eivät ole tunnistettavissa tutkimustuloksista. Tutkimusaineisto käsitellään koko opinnäytetyöprosessin ajan niin, ettei yksittäistä tutkimukseen osallistujaa voida siitä tunnistaa.

Mikäli haluat osallistua tutkimukseen, ota yhteyttä Hämeenlinnan vankilan sosiaalityöntekijään.

Liite 3 Suostumus tutkimukseen osallistumisesta

Eevastiina Suomala, Helmi Suomala

Suostumus haastattelututkimukseen

6.1.2022

Suostumus tutkimukseen osallistumisesta

Olen lukenut ja ymmärtänyt tämän tutkimuksen tiedotteen, jossa selvitetään tutkimuksen tarkoitus ja toteutustapa.

Tutkimuksen sisältö on selitetty minulle myös suullisesti, ja minulla on ollut mahdollisuus vapaasti esittää tutkijalle kysymyksiä tutkimuksesta.

Olen saanut riittävät vastaukset kaikkiin esittämiini tutkimusta koskeviin kysymyksiin.

Minulle on selvitetty, että tutkimuksessa kerättävät tiedot säilytetään nimettöminä ja että ne käsitellään luottamuksellisesti, kuten henkilötietolaki vaatii.

Tiedän, että tämä allekirjoittamani suostumus säilytetään erillisenä haastatteluaineistosta.

Suostun vapaaehtoisesti tähän tutkimukseen ja annan tutkimusryhmälle suostumukseni tiedotteessa esitetyn mukaisesti kerätä, säilyttää ja käyttää tutkimustarkoituksiin minua koskevia tutkimukseen liittyviä tietoja.

Tiedän, että voin halutessani milloin tahansa keskeyttää osallistumiseni ja peruuttaa suostumukseni syytä ilmoittamatta.

Suostun siihen, että haastattelu arkistoidaan kirjallisena ilman nimeä ja henkilötietoja, ja että sitä saa käyttää opinnäytetyön tutkimuksessa. Haastateltavan henkilöllisyyttä ei voi yhdistää tuloksiin.

Päivämäärä _____

Allekirjoitus ja nimenselvennys _____

Suostumuksen vastaanottajan allekirjoitus _____

Tutkimuksen toteutuksesta vastaa Laurea-ammattikorkeakoulu ja tutkimuksen toteuttavat sosionomiopiskelijat Helmi Suomala ja Eevastiina Suomala.

Liite 4 Teemahaastattelu

1. Taustat

Ikä
Tuomion pituus
Kertalaisuus
Lasten lukumäärä
Lasten iät
Kuvailisitko omin sanoin perheenne tilannetta nyt?

2. Tuen tarve

Kuvailisitko omaa rooliasi lastesi elämässä?
Miten toivoisit vanhemmuutesi taitoja tuettavan vankeusaikana?
Minkälaista tukea olet saanut vanhemmuuteesi vankeusaikana?
Minkälaisia vaikutuksia saamallasi tuella on ollut?
Miksi tuki on tai ei ole ollut vaikuttavaa?
Millaisia toiveita ja tavoitteita sinulla on perheesi tilannetta ajatellen?

3. Lapset puheeksi -menetelmä vankilatyössä (LP)

Kerro mitä kokemuksia sinulla on LP-työskentelystä?
Mitä ajattelet tämän kaltaisesta työskentelystä vankila ympäristössä?
Mitä hyötyä tällaisessa työskentelyssä mielestäsi olisi?
Mitä kehityskohteita LP-työskentelyssä mielestäsi olisi?

4. Toiminnan kehittäminen naisvangin tarpeita vastaavaksi

Miksi vanhemmuuden tukeminen vankeusaikana on mielestäsi tärkeää?
Mistä vanhemmuuden tukeminen tulisi aloittaa?
Millaisten asioiden käsittely tukisi vanhemmuutta mielestäsi parhaiten?
Kerrotko omin sanoin millainen ohjelmatyö tukisi tarpeistasi parhaiten?
Mitä haluaisit lopuksi sanoa aihepiiriin liittyen?

Liite 5 Esimerkki sisältöanalyysistä

Haastateltava	Alkuperäisilmaisu	Pelkistys	Alaluokka	Pääluokka
H2	"Meillä on niinkun lastenvalvojan palaveri, jossa kaks naista auttaa niinku että miten me pystytään tai et miten minä pystyn olemaan hyvä niinku etävanhempi"	Toimiva palveluverkosto vanhemmuuden tukemiseksi muuttuneessa tilanteessa	Etävanhemmuus	Tuen tarve
H3	"Sekava heh koska mä olen täällä. Mun vanhimmat pojat on perhekodissa ja nuorin sijaisperheessä"	Perhetilanteen avaaminen asumisratkaisujen näkökulmasta	Lasten asuminen	Taustat
H3	"Oon lasten elämässä mukana sen mitä pystyn"	Vanhemmuuden toteuttaminen vankeustuomion aikana	Etävanhemmuus	Tuen tarve
H6	"sieltä sai hyviä vinkkejä tavallaa niinkö siihe käytännön arkeen"	Vanhemmuuden taitojen mieltäminen käytännön asioiksi	Vanhemmuuden taidot	Tuen tarve
H2	"mulla on videovisiitit lasten kans kaks kertaa viikossa, tänää on puol neljältä ja sit on sunnuntaisin. Sit yritän justii torstaisin auttaa niitä läksyjen teossa"	Vanhemmuuden toteuttaminen vankeustuomion aikana	Etävanhemmuus	Tuen tarve
H2	"Hmmm.. en mä osaa oikee tohon vastata"	Vanhemmuuden taitojen tukemisen sanoittaminen haastavaa	Vanhemmuuden taidot	Tuen tarve
H4	"Keskustelusta vois tulla ilmi jotai mitä mä en ehkä oo ymmärtäny"	Menetelmän hyödyt perhetilanteen sanoittamiseksi	Vanhemmuuden taidot	Lapset puheeksi vankilassa
H1	"Oman lapsuuden käsittelyä. Millane lapsuus sulla on ollu ja millaset vanhemmat sulla on ollu? Ja vaik sä oot aikuinen ni on varmasti paljo asioita mistä sä syytät ittees"	Vankien tarve käsitellä minuita ja omaa historiaa.	Traumatausta	Kehittämisideat